

Zadača zapadnih Slovanov.

Obsežne misli imajo svojo zgodovino in hedijo potem posebne poti. Prav in pravilno je, da omejene misli dobivajo polagoma širši obseg in da naposled dosežejo skrajno mejo obsežnosti. Tam, kjer so misli že toliko obsežne, da se takó rekoč ne dajo več podrežati drugim mislim ali pojmom, postajajo iste misli načela ali principi. Taka načela se razglašajo potem kot vodila narodom in človeštvu v obče. V dobi, ko dajejo takim načelom prvo obliko, ne vedó, kakó bi jih porabljali za posebne slučaje, za pojedine narode, v obče za konkretno in praktično življenje. Narodi so veseli, da so dospeli do takih načel, do takih idej ter menijo, da se dajo porabljati ista načela, iste misli za vse ljudi, za vse stanove, za vse človeške oddelke in skupine, naposled za vse narode jednako, v enakem zmislu, na enak način.

Takó se proglašá neka občnost, neko merilo, ki bi imelo veljati za vse človeštvo v skupnosti, kakor v posameznih oddelkih in skupinah. Takó nastaje oni pravec ali ona pot, ki jo narekuje takó imenovani kozmopolitizem. Poslednji je nekako obče nazorje o svetu in življenju, in kjer dobi moč, tam prodira v vse vrste in kroge človeškega delovanja.

Kozmopolitizem je naravna posledica človeškega razvijanja, in ni nadarjenega naroda, da bi se ga ne polastil prej ali pozneje. Kjer nastaja naravno, tam tudi ni toliko nevaren; kajti kakor dospévajo narodi polagoma do njega, isto tako ga potem spravljajo v meje, katere jedino mu pristajajo. Ako so obča načela sploh potrebna, je tudi kozmopolitizem opravičen, ali samo kot prehod do prave rabe občih načel.

Kakor so potrebne obča resnice ali znanstveni principi in aksijomi, da se snuje z njih pomočjo prava oblika vsega natančnega, zares veljavnega in neomahljivega znanja, ravno tako so neobhodna obča načela za narode in človeštvo, in kozmopolitizem je le bolj ali manj kratkodobna posledica takih občih načel. Narodi se potem takó rekoč streznejo, občih načel ne zametajo,

pač pa jih porabljajo za svoje razmere, za svoje zgodovinski svojstveno razvito položeno in življenje. Z občimi načeli ravnaajo potem nekako deduktivno, popolnoma analogno kakor s pomočjo občih resnic in aksijomov pri raznoterih znanstvenih strokah in pri védi v obče.

To je naravna pot znanstvenega in narodnega razvitka in življenja. Vse drugače pa je, ako se narodom vsiljujejo obča načela, ako jih umetno spodbujajo h kozmopolitizmu, ako jih tu umetno, rekli bi, pridržujejo in jim slepe pogled na narodne svojstvenosti, na specifično položeno kakega naroda.

Taki narodi gojé potem ljubezen samo do tega, kar je občega ter zaničljivo gledajo na domača svojstva, na starine lastne zgodovine in v obče na vse, kar so predniki vstvarili doma, na domačih tleh, v sredi naroda, kot tako, ki je drugim narodom tuje. Taki narodi so slepi za domače svetinje in težé samo po tem, kar je jednakega pri vseh narodih. Ker pa imajo najbolj svoje tuje sosede pred očmi, menijo, da je obče že to, kar vidijo pri istih sosedih. Takó zamenjujejo pododavana narodna svojstva s svojstvi tujega soseda, in ker jim je sosed svoja svojstva opisal kot kozmopolitiška, torej kot nekaj obče veljavnega in dragega, se zaslepljeni narod še ponaša s tem, da zameta, kar je domačega in da sprejema, kar je tujega, doma pri tujem sosedu.

Bolj ali manj zavestno so ravnali tujci tako z zapadnimi Slovani; niso se vselej zavedali zagovarjanja svojih svojstev v zmislu kozmopolitizma, ali dejanski so izvrševali na zapadnih Slovanih to, kar priporoča z zavestjo kozmopolitizem.

Doba kozmopolitizma pri Slovanih samih ni nikdar napočila sama; kozmopolitizem so jim zasadili in zasajali tuji sosede, in zasajanje kozmopolitiških sadik ni že prenehalo med Slovani, zlasti pa med zapadnimi Slovani. Tujec vé dobro, da je Slovan še šibak v svoji za-

vesti; on vé, da mu more še priporočati tuje sadike za slovanske vrte in grede, in tujec vé konečno, da Slovan rad trebi domače sadike ter jih nadomešča s tujimi.

Zapadni Slovani se sicer še nekoliko zavedajo svojih svojstev in vsaj gledé na jezik se boré, da bi si ga ohranili. Zapadni Slovani celó čistijo svoja narečja od tujih prvin in snovij; ali tujec je zvitši nego Slovan in zaradi tega torej lahko tujči dalje in dalje, pa na druge strani.

Tuji sosed namreč zna poštovati moči ali činitelje, kateri sestavljajo narodnost. Tuji sosed pripoznava, da jezik je res tudi svojstvo narodno in jeden pomoček, da se varuje narodnost. Ali isti tujec si ne prikriva, da jezik je samo jedno in sicer bolj zunanje sredstvo narodno. Slovanu pa opisuje narodni jezik kot jedin, ne pa kot jeden pomoček, in naposled mu krati še svobodo, da bi vsaj jezik razvijal. Ta taktika je izvrstna zanjka za — zapadnega Slovana. Tujec ga je vjel pred kakimi 40 leti, zlasti pa zadnjih 30 let, in Slovan se bori in bori za jezik, kakor da bi bilo to jedino rešilo slovanske narodnosti. Vse moči porablja za ohranjenje jezika, in tujec je tako zares dosegel, da zapadni Slovan bolj ali manj popolnoma pozablja na druge prvine ali sestavine, ki še le skupno z jezikom vstvarjajo narodnost.

Zapadni Slovan torej, v tem ko se bori za jezik, pozablja na druga narodna svojstva, na zgodovinske svetinje, na zaklade uma in srca, katere so tekom stoletij, in celo tisočletij vstvarjali naši očetje, naše matere v davni prošlosti in celo do sedanjega veka.

V tem, ko se poprijemlje zapadni Slovan tujih svojstev vsake vrste, pozablja kulturne tvorbe svojih prednikov. Za svojstva, ki se niso še pogubila iz oddaljenih zakotij raznih slovanskih zemelj, mu je tako malo mari, da bi celo zaničljivo pogledal onega, ki bi mu jih opisaval, kaj-li še priporočal. Ni čudo, da sedanji rod zapadnih Slovanov se niti ne zaveda več, kaj vse spada k slovanskim svojstvom, k slovanski kulturi, in zlasti razumniki zapadnih Slovanov živé v taki temi, s takimi predsodki, da niti ne verujejo, da bi bili Slovani imeli kedaj lastno kulturo, svojstvenosti, katere še le sestavljajo pravi pojem slovanske narodnosti.

Takim omikancem našteje naš list na drugem mestu glavne činitelje in vrste, ki vstvarjajo slovansko kulturo. Vaša naloga pa je, da take strani slovanske kulture polagoma razkrijemo tudi slovenskim rojakom.

Razvideli bomo, da slovanska kultura je bila silno bogata, izredne vrednosti, in da ista kultura se ni še pogubila v skupnem slovanskem narodu. Slovanska narodnost v obče ima še krepke korenike, ki čvrsto poganjajo celó v oddelkih zapadnega Slovanstva. Še čvrsteje pa deluje slovanska kultura na Vstoku, pri vstočnih Slovanih. In kar ne živi več, je pa bolj ali manj dobro ohranjeno v prekrasnih raznovrstnih spomenikih in zgodovinskih popisih.

Sedanost in prošlost je povsem tem treba opazovati in zasledovati, iz zgodovine zapadni Slovani pozvedó, kaj so že pozabili, kaj so vstvarjali predniki. Zgodovina razkrije, kake duševne darove so imeli slovanski predniki, in sedanost nekaterih slovanskih oddelkov dokáže z dejanskimi zgledi, da isti darovi slovanskih plemen niso še zamrli, in da utegnejo oživetiti tudi tam, kjer se porablja sedaj — v proslavljenju tujih kultur in narodnostij. Zgodovine pa ni jemati v zmislu navadnih opisov, kakó so sledili vladarji drug drugemu, in kakó so se bile vojske v raznih dobah med raznimi narodi.

Tu je merodavna jedino kulturna zgodovina, ki kaže, kakó je bila osnovana slovanska rodovina, slovanska družina, slovanska gospodarska skupina, in kakó so zidali, dolbili kipe, slikali podobe, šivali kroje, vezli čipke in druga ženska lepoticja, kakó so prepevali, plesali, kakó so se vedli npravstveno in pravno, kakó so verovali, častili in molili. In na take strani se razkriva slovanska kultura, katero bi mogel Slovanom zavidati vsak drugi narod, ako bi ne gojil zavisti proti Slovanstvu.

Doslej je imelo tujstvo velik dobiček od slovanske kulture. Tujci so posnemali razne vzorce in zglede slovanskega uma in srca; napeve in kraj so od Slovanov skrivši izposojevali, Slovanom pa svoje pesmi, svoje noše vsiljevali. Slovansko pravo so izpodmikali, pa je nado meščali s pravom, ki je bilo in je še jedino tujstvu na dobiček, Slovanom pa v pogubo. Še celo s cerkvijo so slabili slovansko kulturo, pravo moč narodnosti slovanske.

V plačilo, da so tujci bogatili svojo kulturo s slovansko kulturo in Slovane tujčili s tujo kulturo, so naposled odrekli Slovanom vsako svojstvo in celó sposobnost za slovanska svojstva. Dosegli so, da je Slovan pozabil na četrto zapoved, ki velja tudi za narode. Kdor ne spoštuje očeta in mater, ne bo dolgo živel na zemlji, in Slovan nima pravice živeti, ako ne spoštuje svojih prednikov.

Pa saj tudi nima razlogov in moči, da bi živel, ako ne oživi in okrepi v sebi spoštovanja do svojih očetov in mater, ki so delovali in izdelali bogato slovansko kulturo tekom stoletij in tisočletij. S čim naj pokaže Slovan svojo individualnost, svojo posebnost, ako se pogublja v tujstvu, v brezbarvenem kozmopolizmu? Ako si svojih duševnih močij ne okrepi, da bi nadaljeval kulturo svojih prednikov, v čem se bo razločeval od drugih narodov? Kako pravico ima sebe varovati, in kake razloge ima tujec, da ne bi potujčil oddelkov človeštva z bledimi ostanki lastne kulture, z oslavljenimi zmčnostmi gledé na samostalno kulturno delovanje? Tujec nima nikake odgovornosti pred človeštvom, če zlije maso oslavljenih narodov v drugo maso, ki se ponaša z lastno kulturo tudi v sedanosti. Tujec je odgovoren, da je Slovana zavajal k kozmopolizmu in zaviral nadaljnji razvoj lastnih slovanskih kultur; ako bi bili pa Slovani oslabeledi toliko, da bi se ne mogli več

otresti kozmopolitizma in tujih kultur, čaka zapadne Slované taka osoda, kakoršno je želel tujec že od začetka.

Zatorej je naloga zapadnih Slovanov, da se ne borijo samo za ohranjenje in okrepitje jezika, za zunanjo lupino, ampak da poštevajo odslej tudi in še intenzivneje kulturno zgodovino slovansko, in da okrepijo povsod tako kulturno delovanje, kakoršno še živi pri vstočnih Slovanih in tu pa tam v nekatereh strokah tudi pri zapadnih Slovanih samih. To zahteva spoštovanje do prednikov slovanskih in naposled lastna sebičnost, ki hoče obraniti narode pri nadaljnjem življenju.

Zapadni Slovani brez lastne kulture se ne rešijo; tujstvo preveč vlija nanje, in vsled tega nimajo ne samo ne dovolj, ampak nikakih odbojnih krepih sil. Odbojna moč tiči jedino v narodnih svojstvih, ki se razodevajo v raznoterih kulturnih tvorbah. Kolikor bolj se oboroži narod s kulturnimi tvorbami, s čvrstostjo za svojstveno kulturno delovanje, toliko bolj živi ob istih svojstvih, toliko bolj zadoščuje sam sebi, toliko manj ima potrebo izposojevati si izdelke in tvorbe tujih kultur.

Narod s svojo svojstveno kulturo še le je podoben ježu, ki se brani s svojimi napetimi iglami, kadar mu preti sovražnik. Slovanski zapadni narodi pa so sedaj brez pravega orožja, in vendar preti njih narodnosti največa nevarnost ne samo od politike, ampak še bolj od tujih, stalno vlijaajočih kultur. Ako se hočejo torej rešiti zapadni Slovani pred tujstvom, jim je pred vsem skrbeti, da okrepijo z nova staro slovansko kulturo v sebi in iz svoje srede. Delati jim je v resnici na to, da bodo, kakor se je izrazil nam nasproti bistroumni zaslužni slovanski dejatelj, v resnici podobni ježu, ki nosi vedno potrebno orožje seboj.

Zapadni Slovani so ob enem maloštevilni, malo-močni, toliko bolj potrebujejo vsestranskega kulturnega okrepitja. Lastna kultura jim podeli najprimerneše sile in orožja; kajti slovansko kulturo je vstvaril slovanski duh, in ta napreduje in se krepi najbrže in najuspešneše s pomočjo tvorb in poti, kakoršne je izdelal in pokazal isti duh slovanskih prednikov. Slovanska kultura bodi odslej naše nepremično geslo: v tem znamenju je rešitev ali pa je ni.

Fran Podgornik.

Državno gospodarstvo in zunanja politika v Avstriji.

Pri glavni debati o državnem proračunu za leto 1889. se je oglašil tudi mladočeški poslanec dr. Vašatý, ki je spregovoril obširneje o denarnem stanju naše države, o stroških, ki jih ima država in o vzrokih naraščanja teh stroškov. Pokazal je tako tesno zvezo med množenjem velikih davkov, velikih izdaj in med sedanjo zunanjo politiko Avstro-Ogerske. Ta govor od 28. febr. t. l. se glasi po stenografskem zapisniku (X. sesija, 228. [večerna] seja) tako-le:

„Visoka zbornica! Rad bi govoril prijeten proračunski govor pač za celo visoko zbornico, najbolj pa za gospoda finančnega ministra, ko bi mu mogel podati sredstev, kakó bi se utegnili državni dohodki vsako leto kar nagloma povečati še za 100 milijonov. Tako bi on vsaj mogel zadovoljiti velike zahteve, katere narastejo vsled uvedbe novega brambenega zakona.

Ker pa so tekom zadnjih deset let, od kar je večina na tej (desni) strani zbornice, na vso moč zajemali iz vseh možnih dohodnih virov, sem preverjen, da tudi za te še toliko vladi v vsem poslušne večine se ne morejo več povišati dohodki.

Tudi menim, da v visoki zbornici ni nikogar, ki bi mogel naznaniti novih pa znatnih dohodnih virov, sosebno ako poševa, da so porabljali davčno silo našega prebivalstva zadnjih let relativno najintenzivneje nasproti sosednim deželam in tudi najdaljše. Menim, da so že navedli v visoki zbornici, da so se vsled sklepov novih zakonov in zaukazanih poviškov državni dohodki od leta 1879 povečali od 392 milijonov po podanem proračunu na 542 milijonov, torej za celih 150 milijonov ali 39 odstotkov, in jaz mislim, da ni v visoki zbornici nikogar, ki bi hotel trditi, še manj pa dokazati, da bi se bila blagostanje in davčna moč pre-

bivalstva povečala enakomerno. Ali zgodovinski nedostatek (deficit) po mojem preverjenju ni zginil iz državnega proračuna; kajti jedva trije milijoni, katere so v proračunskem odboru skopičili po tolikih glasovanjih za povišanje, me ne morejo preveriti, da bo tudi po končnem obračunu za tekoče leto nasledek ali konec jednako ugoden. Gospod poslanec Šuklje je gledé na to kazal na obračun od leta 1887., vsled katerega je bil nedostatek proračunjen s 23 milijoni v tem, ko je dejanski narasel na 38 milijonov, torej za celih 15 milijonov više. Gospod poslanec Šuklje se je trudil iz izrednih stroškov, ki so se napravili, iz deficita dokazati suficit (iz nedostatka zadostek). Taki umetnosti jaz nisem kos. Po mojem preverjenju ostaje strošek strošek in ne postaje dohodek, in okoli tega se suče vsa stvar.

Želim pa finančni upravi, da se obnese obračun gledé na sedanji proračun ugodniše, nego za leto 1887., da bi državna uprava ne bila prisiljena nepretržno zatekati se k zgodovinskemu napravljanju dolgov. Saj je bilo že danes omenjeno, da breme dolgov je naraslo od 1. januarja 1879. od 3 milijard že do okroglih blizu 4 milijard. Da po teh premisah ni misliti na red državnega gospodarstva s povišanjem dohodkov, mi pritrdi vsak nepristranski človek.

Treba je torej gledati na znižanje stroškov, ako se hoče definitivno uravnati državno gospodarstvo. Največi izdajilni zneski so pri nas vsekakor državni dolg, ki je po navedenem obračunu od l. 1887. obremenil proračun čistih stroškov s 34 odstotki, in potem donesek za skupne zadeve, ki je otežal isti proračun stroškov s 26 odstotki.

Jaz menim, da bi se dalo mnogokaj doseči pred vsem z varčnostjo. Jaz nisem strokovnjak, pokazal pa sem že ob razpravi brambenega zakona, da bi se mogla prihra-

niti vsako leto jako znatna vsota že z uravnavo, ki bi odgovarjala naravi stvari, z uravnavo potnih dijet c. kr. častnikov, to je z znižanjem na dejanski porabljenе stroške. Veči zneski bi se dali privarčiti po mojem preverjenju, ko bi velika tako imenovana milijonska naročila odzveli velikim podjetnikom, in ko bi država sama preskrbljevala armadne potrebe, ko bi iste oskrbljevala gospodarski dobro in cenó; ali po skušnjah zadnjih let bodo številni glasovi, ki so se v visoki zbornici povzdignili, v tem pogledu pač glas vpijočega v puščavi.

Blagovolite, gospoda moja, poslušati jeden zgled. Leta 1887., tako mi je rekel moj poročevalec, je naročila vojaška uprava veliko množino vojaških barak pri Krakovem, Bohnji, Tarnovem, Dembili, Rezovu, Jaroslavu, Premišlu itd.; naprava teh barak seveda se je izročila po šegi Baruchovi Kislerju, Redlichu in Bergerju. Barake so se sicer napravile kar najbrže ali tako nedostatno, da sta takoj po napravi prodrli mokrota in dež v nje, tako da so bile shranjene vojne potrebe v nevarnosti, da se skaze in so se poškodovale kljub temu, da so se premenile. Tako gre lahkomišelnó pod zlo vendar več milijonov, s katerimi so se pomnožili naši stroški, naš državni dolg, naš nedostatek, v tem ko utegnejo biti posledice za vojno nepreračunljivo škodljive. Vendar pa, tako je rekel moj poročevalec, ti milijoni za barake so prava mrvica k stroškom za vojaška poslopja, katera zidajo pri Premišlu in Krakovu; sosebno pa znaša zidanje vojaških železnic znatno več milijonov. To je naravnost zavržen denar, mrtev kapital, ker na nekaterih železnicah se ne vozi niti jedenkrat na teden, in ker bi bilo železni kolovóz izruti do cela, ko bi ne imel vojaških namenov.

Na polju varčnosti, to je moje preverjenje, bi utegnili doseči pač rezultatov, nikakor pa ne končne uravnave državnega gospodarstva. To pa se more zgoditi jedino pri velikih stroškovnih vsotah z njih znižanjem. Pri izdajilih na državni dolg ni možno, ker država mora spolnjevati svoje dolžnosti nasproti svojim upnikom. Torej bi se moglo le zgoditi samo pri doneskijh za obče zadeve, zlasti pri vojni zahtevi. Utegne biti, da to moje mnenje ne najde vidnega pritrdjevanja visoke zbornice. Ali to mene ne more zavirati, da bi ne izrazil svojega prepričanja in ob jednem želje svojih volilcev, in jaz si bom prizadeval spolniti to svojo dolžnost kolikor možno.

Primerjajmo, gospoda moja, pred vsem, koliki so stroški, katere ima totranska polovica za vojaštvo in stroške, katere ima naš zavezni severni sosed, Prusija.

Vzemimo le 1888. Imeli smo v tej državni polovici po proračunu 1888 dohodkov 517 milijonov goldinarjev. Od teh je bilo določenih 102 milijona ali 22 odstotkov za skupne zadeve, torej $\frac{22}{100}$ sosebno za vojaške namene. Prusija je istega leta, pri državnih dohodkih od 1410 milijonov marek, ali z nadavkom (ažijo) od 940 milijonov goldinarjev, potrosila 127 milijonov marek, to je z nadavkom vred 85 milijonov goldinarjev, ali nekoliko nad 9 odstotkov. Vidimo torej, da Prusija leta 1888 ni potrosila niti polovice stroškov za vojaštvo, kakor mi. Pač pa je dostaviti, da smo mi lanskega leta nedostatek proračunili z 21 milijoni gld., v tem ko kaže pruski proračun vsled zakona od 28. marca 1888 ravnoesje v dohodkih in stroških.

Drugih exempla odiosa nočem navajati. Menim pa, da je dan razločen namigljaj, da bi bilo nam, kot finančialno slabšemu delu, jako natanko gospodariti z našimi financami pri vojaških zahtevah. Velečastiti gospod glavni poročevalec daje sam tudi razločen namigljaj v tem pogledu. Osupailo pa me je nekoliko, kajti dobro se še spominjam, ko je pri

posvetovanju o brambenem zakonu v brambenem odseku zagotavljal do cela odkrito: „Narodni zastop dovoli tudi potrebne nadstroške, ki jih bo zahteval ta zakon.“ Temu sem se jako začudil, ker vem, kolikokrat je gospod glavni poročevalec, in pri tem jako nerad, preračunil sovražni nedostatek, in jaz mislim, da je prav čudno pozabil nedostatek v tem trenutku; drugače bi kot izborna finančna kapaciteta gotovo ne bil z glasom povdarjal, da ni možno uvesti novega brambenega zakona in pa povečati izdaje zlasti pa naprej, in sicer za dobo desetih let.

Da ni možno povečevati izdajil za vojno, bilo je obče pripoznano v naši državni polovici že pred leti. Dozvoljajem si spominjati v tem pogledu na epizodo l. 1879, ko je prišla na krmilo sedanja vlada, ko so državniki, katerim so se ponujala državna opravila, stavili uslovje, da hočejo prevzeti državne posle samo tedaj, ako se zbrise toliko in toliko stroškov na vojaški račun, in jaz spominjam, da so se tedaj še le po dolgem premišljevanju odločili za nadaljevanje militarizma.

Sedaj pa, gospoda moja, verujem, da brezmerno povečevanje vojaških stroškov za nadaljnjih deset let dovede samo ad absurdum, in da mora dovesti do že dolgo ob vsaki priliki prorokovanega finančnega poloma, do bankrota.

Da pa niso pri nas prišli doslej še do tega spoznanja in da ne morejo priti, krivo je, kakor znano, naše razmerje do Berlina: zveza z Nemškim cesarstvom. Posledice te zveze so povečane zahteve za vojno, one zahteve, katere morajo državne finance vreči v propad, ko bi končno vendar ne prišli do spoznanja, da te zveze ne moremo prenašati pri naših slabih financah, in da se mora razrušiti po zgodovinskem poročilu.

Nočem ponavljati znane dejanske resnice, da je bil naš severni sosed, dom Hohenzollernski, na stoletja najhujši nasprotnik in smrtni sovražnik te države in njene dinastije, da je oslabil to državo z odvzetjem celih pokrajin. Pa gotovo bodo ugovarjali: „Razmere se spreminjajo, živa sedanjost odločuje, in prošlost se mora umakniti; včerajšnji sovražnik postane današnji prijatelj.“

Priznavam pri tem, res je, gospoda, Avstrija je bila s svojim zgodovinskim sovražnikom in današnjim prijateljem združena leta 1864 proti malemu Danskemu, bila sta zaveznika, kakor sta tudi danes. Pa ali ni tu vprašati: Ali je bila ta zveza gledé na zgodovinske skušnje in posledice naravna, ali se je strinjala z neizbrisnimi nauki zgodovine? Porečejo mi morda, da je moja sodba v tem pogledu pristranska. Zatorej dovolite mi, da dam umrlemu cesarju Frideriku III. — tedanjemu, l. 1864, prestolonasledniku — govoriti samemu. Isti je v svojih znanih zapisih v tem pogledu napisal med drugim: „Zaveznika — Prusija in Avstrija — sta združena bolj po zunanjih okolnostih, nego po notranjem sočustvu, in rivalnost poveljnikov, hudi pojavi sovraštva vojnih čet itd. so — navedenemu prestolonasledniku — provzročili „veliko težav zlasti poravnanja preprirov.“

Tako je bilo v prošlosti, tako je še dandanes poročilo v ljudstvu, in tako ostane tudi v bodočnosti, naj si veleoficijčno, kakor drago, zaznamujejo zvezo s Prusijo, napravljeno v ohranjenje miru, v brambo interesov, od katerih je zavisno blagostanje dežel. Sicer pokažem ravno na nasprotje še pozneje.

Nenaravnost one zveze pa se je pokazala že dve leti pozneje, leta 1866. Zgodovinski resnici se je plačal zopet davek. V tem pogledu navedem nemškega kancelarja — torej zopet napristranskega svedoka. Isti je očitno priznal, kakor večkrat, ko ima velike govore, rekel bi, ko postaje

zgovoren, v neopažanem trenutku, zgodovinsko nejednakost (dispariteto) interesov med Avstrijo in Prusijo. Sosebno je rekel v velikem govoru začetkom januarja 1887, ko je hotel prodreti s septenatom, naslednje: „Res je, da cesar je bil prisiljen, vojskovati se v dveh velikih vojskah. Ali ti dve vojski ste bili *podedovana, siléča, zgodovinska posledica prejšnjih stoletij*.“

Državni kancelar torej, ki kot zvit diplomat natanko poštevata zgodovinska dejstva v krogu svojih računov, in ki, kakor je obče znano, deluje že 38 let v veliki evropski politiki, je vedel že leta 1864 *naravnost z matematiško gotovostjo*, da je veliko vojsko (1866) izbojevati med Prusijo in Avstrijo. Ali to nikakor ni zaviralo njegove genijalnosti, da je leta 1864, *torej na predvečer velike vojske* zapravljaj avstrijski denar in prelivaj avstrijsko kri pred Düppel-sko trdnjavo in Dunajsko diplomacijo vodil za nos (da rabim njegove, včasih robate besede, ali da se jim vsaj približam).

Da se zopet povrnem k posledicam, da je bila tedaj Avstrija jednakočasno napadena od svojega *današnjega prijatelja*, od prijatelja leta 1864, svojega zgodovinskega soseda na severu, na jugu pa od našega *druzega zgodovinskega nasprotnika*, danes pa *racno takó umetno napravljene prijatelja*, da sta bila po bitvi pri Sadovi izgubljena za naše cesarstvo primat v Nemčiji in Benečiji. In, gospoda moja, bodimo pravični! In ko bi tedaj Napoleon III., še v polni posesti svoje moči, ne bil ustavil pruskega orožja, ki je njega samega osupnilo vsled naglega vsehpa, *Avstrija bi bila morda že tedaj doživela grenko osodo Bavarskega ali Saksonskega od leta 1866 ali morebiti celó Hanoverskega*.

Pristavljam tem tužnim opomnjam samo najiskrenišo, najodkritosrčnejšo željo, da bi oni, katerim je izročeno vodstvo takó imenovane velike, neizsledljive politike, jemali si vedno k srcu te zgodovinske, neizbrisne nauke, in da bi v tem sledili zgledu Bismarckovemu.

Neizogibna potreba, da se razruši zveza z Nemčijo, e popolnoma utemeljena tudi v nacionalni ideji, katera gospoduje v sedanjem veku. Vsled narodne ideje imata naš južni in naš severni zaveznik, naša zgodovinska nasprotnika, ravno današnjo velikost; saj nacionalna misel zahteva nacionalne mejnike. Že zaradi tega sta oba naša sedanja zaveznika ravno naša *naravna nasprotnika*, in sicer *do kamor seza nemški, oziroma italijanski jezik*.

Gospoda moja! To je dejstvo, na katerem ne more spremeniti nikdo, niti diplomacija ničesar, pa se ve da bi ji bilo poštevati v svojih priredbah ravno to dejstvo.

Jaz nočem danes že zaradi vsakega neprijetnega zvoka, govoriti o tako imenovani irredenti na severu in jugu, to naj bo merodavnim činiteljem bolje znano nego meni.

Razveza zveze z Nemčijo, gospoda moja, za Avstrijo je tudi možna. Kdor bi trdil nasprotno, ta bi moral odrekati Avstriji naravnost zmožnost dejanja; da pa je Avstrija še zmožna delovanja, da je še popolnoma gospodarica svojih dejanj, to je jako pojasnjeno v današnjem evropskem položnju: kajti kakor so stvari danes, je *Francija prisiljena iskati prijateljstva Avstrije*, in sicer nepretržno, dokler se ne odstrani njeno napeto razmerje nasproti Nemčiji, in da išče Francija prijateljstva Avstrije, je toliko bolj osnovano, *ko pač Avstrija nima s Francijo nikakih navskrižnih interesov* in po položnju stvari v sedanjosti, kakor, kolikor je videti, tudi glede na bodočnost bo jedva imela kak navskrižen interes.

Ko bi se združili Francija in Avstrija, bi neobhodno nastopila isto pot tudi Italija, ker Italija meji z jedne strani z Francijo, z druge pa z Avstrijo, in bi ji Nemčija

v slučaju vojske mogla pomagati jako težavno. Nadaljnja posledica bi bila, da Rusija, katera po Berolinskem kongresu ne more nikakor dalje hoditi z Nemčijo, in ji je vsled tega naravnost in sicer naravno iskati Francijo, da bi bila potem *Nemčija torej celó osamljena*. To osamljenje pa bi zopet naravno prisililo Nemčijo, da bi potlačila sedanji napuh gledé na mirno poravnavo s Francijo zastran Alzasko-Lotarinskega in bi morala iskati in najti v tem pogledu kako sporazumljenje. *Takó bi ravno razveza avstro-ogerske zveze nakrat odstranila stalno nevarnost vojske*. Tu zveza ravno ne služi *vzdrževanju miru*, ampak temu, da se razglašá nevarnost vojske v permanciji, in da se tako *spravljajo države in narodi na beraško palico*. To so prave posledice trozveze (tripelalijancije)!

Rusija po posledici Berolinskega kongresa ne more hoditi več z Nemčijo; vsaj je vsled dobrohotne *neutralitete od leta 1870 Prusija, dom Hohenzollernski, došel na vrhovec neslutjene sile*, zato je Rusijo grenko zmotila Rusija si je pridobila na Berolinskem kongresu drago, pa zdravo skušnjo, da germanica fides prav za prav je nulla fides. Te skušnje, pridobljene od ruske strani l. 1878. od avstrijske strani pa l. 1864 in 1866 nasproti Prusiji, naj bi si vzeli dobro k srcu (isto tako sledeč zgledu Bismarckovemu) naši državniki, in to gledé na zvezo z Nemčijo toliko bolj, ko se je sklenila ista zveza *ravno le zaradi sile*, ko jo je Bismarck iskal jedino zastran sile, in sicer še le potem, ko se je trudil brezvspešno, da bi spreobrnol Rusijo. Saj vse njegovo stremljenje in prizadevanje je težilo in teži potem, kakó bi pridobil le Rusijo. Navedem zopet nekoliko besed iz njegovega že imenovanega govora od leta 1887 o septenatu To, da sledi Rusiji, je opravičeval s tem, da je rekel: „Storil sem zaradi tega, ker zaščit, ki ga *dobi zveza s tremi je močnejša nego z dvema*.“

Bismarck kot zvit diplomat ni hotel reči očitno čutim se na strani Avstrije šibek, pa ko bi se pridružila Rusija, bi bil še le dovolj krepek. Ker pa se je trudil brezvspešno, je napel pozneje znano gospodarsko vojsko proti Rusiji, potem posebe vojsko proti rublju, seveda, kakor znano, tudi brezvspešno. Ko bi se pa Rusija, kar morejo slutiti samo šovinisti, vendar ne mogla ustavljati nakani državnega kancelarja, ko bi se mu posrečilo spraviti na svojo stran Rusijo, kljub skušnjam, ki jih je imela, ali vsaj vstvariti razmere, kakoršne so bila 1870. l., preverjen sem, da bi potem kmalu popustil avstro-nemško zvezo, in da bi Rusija tudi takoj dobila od Bismarcka svobodo dejstvovanja na Balkanu, kakor tudi na Bosporu.

Avstrija je torej dejanski samo za silo dobra Nemčiji, da bi se v slučaju vojske s Francijo, ki pride in mora priti, Nemčiji varovala hrbet proti Rusiji. *Pogodba od 7. oktobra 1879. l. obseza dobičks samo za Prusijo, ali nobenega za Avstrijo*. Prva točka določuje, da nam priteče Prusija na pomoč, ko bi Avstrijo napadla Rusija. Tu pa je previdni državni kancelar v naravnost neopaženem trenutku zopet tako rekoč v drugič očitno priznal in skušal dokazati, da nikakor ni misliti na napad Rusije proti Avstriji, da Rusija ne želi kakega deželnega povečanja od Avstrije. Zatorej je za Prusko-Nemško lahko nalagati si dolžnost, da pojde pomagati nam proti Rusiji, ko vedó naprej, da Rusija nas ne napade. — Avstrija pa ima po isti pogodbi dolžnost v 2. točki, iti v vojsko proti Rusiji, takoj ko bi Rusija samo sodelovala (kocperovala) s Francijo v slučaju vojske Nemčije s Francijo. Mi pa vemo, da ista vojska med Nemčijo in Francijo gotovo pokne prej ali pozneje, da torej gotovo nastopi za Avstrijo težka in velika dolžnost, in sicer toliko bolj, ko Rusija ne more dopustiti, da bi se posre-

čilo Prusko-Nemškemu, da bi isto po pobitju Francije dobilo evropsko žezlo v roke. S tem bi bil ogrožen slavjanski interes Rusije, bi bilo uničeno ravnovesje Evrope, bi bila konečno ogrožena Rusija sama.

Da bi torej navedeno, do čuda veliko nejednakost prevzetih bremen zveze vendar kakor si bodi odobraval avstrijski državnik, je državni kancelar, ki ni nikdar v stiski, kedar hoče iznajti in navesti vzroke, izsledil na *Balkanu z ruskimi interesi križajoče se interese za Avstrijo*. Bismarck dobro vé, da Rusija ne more brez brambe popustiti svojih interesov na Balkanu, katere je podedovala, zgodovinskih po veri in krvi utemeljenih, svojih velikih narodno-gospodarskih interesov na Bosporu, in zategadel je Bismarck jako spretno nasproti postavil križajoče se interese Avstrije na Balkanu. Treba je bilo vreči med Rusijo in Avstrijo sporni predmet, razdvoj. Kajti *duobus litigantibus tertius gaudet*.

Pri tem ni pozabiti, da je kancelar v jednom svojih zgovornih trenotkov, govoreč o avstrijskih interesih na Balkanu, rekel, da to je za „Nemčijo Hekuba, in da bi se ne žrtvoval za avstrijske interese niti jeden pomorjanski grenadir.“ Mi pa smo prinesli tekom desetih let že največjih nadaljevanih denarnih žrtev, ne da bi bili zato dobili od Nemčije kak do ut des, ali da bi ga mogli pričakovati. V tem pa je pač najjasnejši dokaz zato, da se Avstrija že sedaj naravnost zlorabi kot finančno šibkejši del na dobiček finančno močnejšega dela. Iz tega pa naj bi že sprevideli za bodočnost slučaj, ko bi se zares posrečilo Nemčiji poraziti Francijo in dobiti v roke žezlo Evrope. Kakó bi se tedaj godilo Avstriji, slabši zaveznici, nasproti neomejenemu oblastniku, šibkemu zavezniku nasproti neomejenemu zmagovalcu? Ali bi mu ne bila udana na milost in nemilost, ali bi se ji ne bilo zateči k zadnjemu rešilnemu sredstvu, *poiskati pomoči pri Rusiji*?

Zato je moje preverjenje, da bi morali avstrijski državnik, poševajoč skušnje in posledice zgodovine, poiskati isto pomoč, *približanje k Rusiji, rjajši poprej nego pozneje*. Zgodovina nam ne daje niti jednega dokaza, da bi se bila Rusija vojskovala proti Avstriji, ne daje nam tudi niti dokaza, da bi bila Rusija *tudi samo zavedla Avstrijo*. Nasprotno pa je v zgodovini mnogo primerov o *prijateljstvu Avstrije z Rusijo in o alijancah obeh*; spominjam na zvezo proti Frideriku Velikemu, na leta 1736—1739 v *vojski proti Turčiji*, in na leta 1784—1792, ko sta se sešla cesar Josip II in Katerina II. Pač mi ni treba spominjati na usluge Rusije, storjene Avstriji leta 1848., ko je bila Avstrija na kraju pogina, na brezsebične usluge, ki so jedine v zgodovini; ni mi treba razpravljati obširno, da ko bi Avstrija ne bila omadeževala leta 1854 teh redkih uslug z najčrnišo nehvaležnostjo, katera je tudi jedina v zgodovini, bi ne bili pridrvili veliki kazenski dnevi Solferina in Kraljevega Gradca na nedolžne narode te Avstrije!

V pridruženju k Rusiji, gospoda moja, to je moje preverjenje, bi se ravnala Avstrija kot s *popolnoma jednako zaveznico*, in bi ne bilo neprenemoma prenašati povelje iz Berolina, in poslednji čas celó tudi predrzno *vmešavanje velikonemških nocin v naše najbolj notranje zadeve*. (Posl. grof Lažanšký: Prav res!)

Avstriji bi se ne bilo bati nikogar v pridruženju k Rusiji: mogla bi v družbi z Rusijo in scesebno, dokler traja

napeto razmerje med Francijo in Nemčijo, mogla bi z Rusijo in Italijo celó storiti *korake na razoroženje*, mogla prizanašati žrtvam narodov, namesto da vali v sedanjih dnevih stiske na avstrijsko prebivalstvo z novim brambenim zakonom nepregledno nadaljnjih bremen!

S pridruženjem k Rusiji bi se *takoj oprostili obe polovici te države od financijalne*, vsako leto povračajoče se stiske, in nastopili bi za Avstrijo dejanski lepi dnevi, o katerih govori gospod glavni poročevalec elegijski in takolepo v svojem poročilu, moglo bi se prizanašati obremenjevanju narodov, ne pogrezali bi se več milijoni v mrtvo zemljo, ampak naložili se plodotvorno, mogla bi se pospeševati obrt in blaginja, narodi pa bi bili zato hvaležni narodnim zastopnikom in voditeljem politike.

Ker pa pri današnjem stanju pač ni pričakovati povrata k zdravi avstrijski politiki, je to za me vzrok, zaradi katerega ne morem glasovati za državni proračun. (Prav res je!)

Za državni proračun ne morem glasovati pa tudi kot poslanec češkega naroda zategadel, ker ta narod za te vlade prosi brezvspešno že deseto leto svoje pravice in brezvspešno opominja, ker se njemu nasproti ne drže ponavljeni slovesni obeti, ker se njemu nasproti ne drže potrjeni zakoni, da niti državni osnovni zakoni. (Taka je!)“

Na to primerja govornik obširneje, kako se uravnava pokrajine in dežele v Rusiji in Nemčiji ter zahteva po teh analogijah, da bi se dale tudi češkemu narodu zgodovinski utrjena prava. On trdi, da zavest češkega naroda je takó velika, da se ne umakne s svojega stališča, dokler ne doseže potrebnih poroštev za svoj ostanek in razvoj.

Potem nadaljuje:

„Danes to je da meni vlada, da ji ni treba držati niti obetov, ki jih je dala v svojem programu, obseženem v Najvišem prestolnem govoru od leta 1879. Pač imamo še jednega ministra brez portfelja. Ta je bila prva in prav za prav poslednja ustopka (koncesija). Pa ne prašajte po njegovem dejstvom. Češki narod o tem ne vé praktički in v obče čisto nič. Gospod ministerski predsednik, v proračunskem odseku poprašan, v čem je delovanje tega ministra, je v stiski omejil se in odgovoril: „On ima sedež in glas v ministerskem совету.“ Ministerski predsednik pa ni pridrl, ali ima ta minister kedaj tudi glas v совету korone ali tehta li tudi kaj! S takim ministrom torej ni pomagano češkemu narodu.“

Govornik se potem pritožuje, da se za češki narod ne izvršujejo osnovni državni zakoni, sosebno pa ne člen XIX. To se ne godi pri sodnijah; na bankovcih ni bilo prostora niti za 2 češki besedi. Na češkem vseučilišču v Pragi ni preklicana naredba, vsled katere je treba napravljati na pravnem oddelku nemške skušnje itd. Potem sklepa z besedami:

„Za češki narod ta država še vedno ni postala obljubljena pravna država! Zanj so navedeni zakoni in državni osnovni zakoni še vedno samo na popirju! Pri nas gospoduje namesto njih še nadalje svojevolja, in jaz ne morem iz teh nadaljnjih vzrokov glasovati za državni proračun, kot poslanec češkega naroda.“ (Odobranje na klopeh Mladočehov).

Cirilometodijstvo in Rim.

I.

Ko je gospod urednik, pripravljaje spise za drugo čislo „Slov. Sveta“, čital spis „Rim in slovansko bogo služenje“, mislil si je gotovo s Francozom Renejem Lefebrom: „Dandanes je premnogo tudi tacihi resnic, ki so silno nevarne tistim, ki jih izrekajo.“ Po domače bi rekli: Resnica oči kolje, — drugim; iz kolje pa jih čestokrat tistim, ki se za resnico borijo. Zato pa je g. urednik prečrtal marsikaj, kar bi le prejasno pokazala v popolni luči sedanje stanje naše. Iz omenjenega spisa razvidi pa se vendar jasno in določno, da je sv. oče Lev XIII. izredno naklonjen velikemu narodu slovanskemu. To pa ima svoje globoke korenike v blagem, sočutnem, očetovskem srcu in v izredni modrosti in bistroumnosti sv. Očeta. Sedanji papež Lev XIII. namreč pozorno opazuje in se dobrohotno zanima za vsako pomembnejše gibanje narodov vsega svetá, zlasti pa narodov katoliških, katerim je skrben pastir in ljubeznjiv oče. Tu pa ga vodita visoka razumnost in blago srcé. Spoznal in uveril se je, kolik trpin, od vseh sosedov zatiran in zasmehovan, je zapadni Slovan. Spoznati je moral, da smo zapadni Slovani živa slika življenja in boj — katoliške cerkve. Kakó to?

Le pogledjmo, kakó raznovrstna nekatoliška verstva lahko mirno, složno in strpno živé drugo poleg drugega, nič se ne napadajo med seboj in ne želé se razširjati svoji sosedu v škodo. Če pa morejo le kako oškodovati cerkev katoliško, bratski si podajajo roke v skupen boj, da z združenimi močmi gredó na javno ali kaj hinavsko zahrbtno bojišče; hliniti se znajo, da se boré za katolištvo, da morejo toliko laže slepariti katoliške avtoritete ter po znanem latinskem gaslu: cepiti, razdruževati in vladati! In to resnico navaja naša katoliška cerkev kot očitni dokaz — saj je pa to res kaj očitno in sumljivo! — da je katoliška cerkev prava naslednica našega Rešitelja. — Zdaj pa vprašam: Ni li ravno taka z zapadnimi Slovani? Sovražna nam narodov trojica ima mnogo navskrižnih koristij, no v boju proti Slovanstvu pozabljajo na vsa taka nasprotstva, pobratijo se ter takó lepó složno in z združenimi močmi pritiskajo od vseh strani osamljeno Slovanstvo. In kakoršen sklep delamo iz resničnih premis gledé na katolištvo, prav tak sklep si moramo dosledno delati gledé na Slovanstvo: Slovanstva naporu so čisti in pošteni!

Vse to je spoznal, kakor vse kaže, tudi Lev XIII. Ker pa ljubi po očetovski jednako vse otroke — narode svoje, in ker vidi, kolika krivica se godí jednemu svojemu zvestemu otroku, narodu trpina — Slovanu, zató mu želí sreče v vseh njegovih naporih; želí mu po svoji moči prihiteti na pomoč. To mu narekuje njegova blaga duša!

Med zapadnimi Slovani je začelo in sedaj že povoljno cvete neko zavestno gibanje, katero je dobro znano tudi v Vatikanu; uvažujejo je kot važen pojav, katerega ni smeti prezirati, saj nas je zgodovina že zadosti izmodrila, kako nevarni lahko postanejo taki pojavi, če so kompetentni krogi nasproti njim slepi in gluhi. Lev XIII. pa je poleg vseh svojih blagih svojstev tudi moder in previden diplomat, kar nam je že čestokrat dokazal v takó kratki dobi.

Povdarjali pa smo menda že v zadnjem spisu, da Slovani nečemo nič nezakonitega, nič nepoštenega; ostati hočemo zvesti katoliški cerkvi, no da si poleg tega zagotovimo narodno življenje brez škode na duši. In če je to možno, ali bi se ne moral zvesto okleniti te krasne ideje vsak Slovan? V sedanjem položaju večno dušno življenje vernih Slovanov sicer ni v nevarnosti, no v nevarnosti je, kakor vidimo, národno, časno življenje.*) Da si pa zagotovimo obojno srečo, časno-narodno in večno-dušno, srečo narodov slovanskih popolnoma do največje mere vrniti se želimo k narodni cerkvi cirilometodijski; saj sta sveta naša prvoučitelja gotovo naj bolje vedela, kaj more osrečiti vesoljno Slovanstvo. Ker je pa njiju apostolsko delo odobral isti Rim, ki vlada, zanikuje ali pritrjuje po razsvetljenju božjem; ker sta sv. brata izvoljenca božja, katera je poslalo očetom našim vsemogočno nebó, da sta širila luč prave vere Kristove, zato moramo verovati, da sta ustanovila Slovanstvu narodno bogoslužje po razsvetljenju sv. Duhá, kakor verujemo, da so raznovrstna dela in spisi raznih cerkvenih učencev le delo nadahnenja božjega. In sv. brata Ciril in Metod sta si ravno s tem apostolskim delom zaslužila nebeški venec.

Čeprav bi se torej vrnili k cerkvi cirilometodijski, ostanemo v bistvu to, kar smo, to je: verni katoliki pod istim vidnim cerkvenim poglavarjem in namestnikom Kristovim — rimskim papežem; verovali bi jedne in iste nauke ter prejemali iste zakramente. V mejah katolištva pa si želimo za našo časno srečo nekaj malostnih sprememb v nebstvenostih, to je: nedotikaje se svetosti in neoporečnosti svetih Kristovih nauk, želimo si spremembe v zunanostih cerkve: obredja in jezika, kar na kratko označujemo „narodno bogoslužje“, po ustanoviteljih tega bogoslužja pa cerkev cirilometodijsko. Če si pa srčno in z vzrokom želimo takih sprememb v zunanostih cerkve, s tem se še ne vmešavamo v svetosti cerkvene, kamor nismo poklicani, kar se je nekje trdilo — no tudi oporeklo: Prositi pa homo morebiti vendarle smeli? Prosite, in dalo se vam

*) Polagoma dokažemo, da niti dušno življenje zapadnih Slovanov ni v nevarnosti ravno zaradi tega, ker jim preti pogin narodnosti.
Op. uredn.

bode; trkajte, in odprlo se vam bode, — če že ne iz prijaznosti, pa vsaj zaradi vaše nadležnosti! Kdor pa prosi, lahko nosi! Latinizatorji: De vobis fabula narratur!

Še posebno pa moramo poudarjati, da s takim prehodom od latinske katoliške cerkve v cirilometodijsko katoliško cerkev nočemo še nobene novotarije, kar se nam takó rado očita. Vrniti se hočemo le nazaj k našim tisočletnim narodnim svetinjam, katere nam je priznal Rim in nebó, no katere so nam proti naši volji in gotovo tudi proti volji ali vednosti Rima plenili, uničili in z latinštvom nadomestili sovražni nam tujci. Ne želimo pa vrniti se brez temeljitih razlogov, in mi vemo dobro, da je taka vrnitev danes zadosti težavna, no ne nemožna; vemo nadalje prav dobro, koliko je tu mogočnih ovir, koliko je tu ugovarjajočih veto. No ravno to dokazuje neizogibno potrebo, da se Slovanstvo vrne čim prej, kajti vsi taki vetovci nam ne želé ne časne in gotovo ne tudi večne sreče. Kaj pa je nam koristno in potrebno, vedeti moremo sami, in Bogú bodi hvala, da vemo vse to še dosti za časa. Izučila nas je tužna slovanska zgodovina, ta najgotovješa in najzanesljivejša učiteljica. Kje so danes polabski Slovani, Slovani na Pomorjanskih zgodovinskih krajih slovanskih? Da še živé, v doli bi na licih naroda, če potujemo ob Labi, — no vsi ti govore tuji jezik, goré za Germanijo. Kje so danes Slovenci v Bistriški dolini, kje v Furlaniji, kje ob marsikaki reki, gori in dolini tje gori in tje do Dunava? Izginili so z zemeljskega površja, in ogromno zaslugó za vsa taka slovanska grobovja priborili so si ravno oni nepoklicani latinizatorji. Da je vsem onim Slovanom do danes sijala ona vzorna luč, katero sta po poslanstvu božjem prižgala sveta naša prvoučitelja; da se je slovenska beseda do danes razlegala izpred oltarja in s propovednice, oznanjujoč vernemu narodu svete katoliške resnice, ne da so ravno svečeniki iz svetišč podili te svetinje slovanske, — gotovo bi mi danes ne plakali ob tolikih tužnih grobovih slovanskih. Namesto tujih, germanskih in latinskih svečnikov, imel bi narod slovanski skozi dolgih tisoč let svečenike svoje krvi in svojega duhá, ki bi mislili in čutili z narodom, ki bi se s častjó spominjali sv. Cirila in Metoda ter živeli po njiju zgledu za narod in ne — le za svoj dobiček. Lepi staroslovanski jezik imel bi skozi tisoč let vedno zadosti razumnih obdelovalcev, ki bi ga gojili, pisali in izobrazili do visoke stopinje. Jezik naš slovanski bi bil gotovo že izobražen književni jezik z lepo cerkvene književnostjo že v onih dobah, ko so po našem sedanjem položaju še mislilo ni nanj. Pod vplivom cerkvenega jezika bi se bila razvila naša lepa slovenščina ter ohranila že od nekdaj vso slovansko svežost, kakor se je to zgodilo z ruščino. Takó pa nam ne preostaja drugega, kakor da se udajamo tužnim spominom ter se iz tega naučimo česa za bodočnost. — Narodna cerkev bi nas bila varovala tudi Lutrove reformacije. O tem nas prepričuje slavni Kukuljević v svojej izvrstni knjigi

„Glasoviti Hrvati“, kjer dokazuje, da so bili Stjepan Konzul in mnogi glagoljaši zreli za reformacijo že mnogo poprej, nego so doznali za Lutrove novotarije, ker so beneški škofje z dovoljenjem nemških cesarjev, no ne papežev, skušali zatreti glagoljaše.

Vse to so torej neoporečne resnice, katerih pa kak „tudi“ — Slovenec noče ali pa ne more razumeti. Toda le kratek pregled zgodovine naše more nas uveriti, da je to največa nesreča naša, ker je hudobni svet zatiral in malone zatrl slavno delo dveh slavnih svetnikov. Uveri se konečno, zakaj se zavedni slovanski ród hoče ob njiju tisočletnici vrniti v cerkev cirilo-metodijsko, to zahteva zgodovina, — če se hočemo namreč naučiti česa iz preteklosti za bodočnost našo. Ravno ob tisočletnici svetih naših prvoučiteljev začel se je Slovan zavestneje gibati, odprl je oči in videl vso tisočletno nesrečo svojo. Začel je narodni boj proti tisočletnim tlačiteljem: ravnopraven hoče biti z Nemcem. Madjarom in Lahom. Ker je pa ta boj še silno nevspešen, zatekel se je z molitvijo k svojima zaščitnikoma sv. Cirilu in Metodu in v njiju svetem delu išče pomoči za obstanek svoj, išče cerkev cirilo-metodijsko. In kdo naj mu zameri, če išče, moli in prosi?! Kdor pa jedini more dati, vrniti, dovoliti in prošnje uslišati, ta bo že vedel, kaj mu je storiti. Menim, da bode stvar že precej jasna. Prejdimo torej k zakoniti poti, po kateri hoče lo Slovani zavestno in poslušno korakati v cerkev — cirilo-metodijsko.

II.

Katoliška naša cerkev ni jedina gledé na nebitstvenosti obredja in bogoslužnega jezika. Najbolj razširjen obred je rimski in bogoslužni jezik latinski. Ker pa biva glava cerkve katoliške v Rimu, zato je naravno, da se nehoté postavlja rimski obred in latinski jezik v v prvo vrsto. Ako bi se bil sv. Peter naselil v Carigradu, dohitela bi ta čast gotovo grščino, kakor je bilo to še v prvih stoletjih kristijanstva do Gregorija Velikega. To pa ne daje temu obredu še nikake jedino zveličavne prednosti, v tem pogledu so si vsi katoliški obredi enakoveljavni. Slovenci in zapadni Slovani sploh smo katoliki rimskega obreda z latinskim bogoslužnim jezikom. Vse te nebitstvenosti svete naše katoliško-rimske cerkve sta določila in natanko uredila sv. Ambrozij in Gregor Veliki, ki je še le stalno uvedel latinščino namesto grščine v rimsko-katoliško cerkev. Nasproti temu obredu bil je že od apostolskih časov — torej starejši! (od sv. Jakoba) — zelo razširjen obred, ki se razno imenuje; mi mu porečemo — vzhodni obred, ker se je porodil na vzhodu s sedežem v Carigradu. Početnik mu je sv. apostol Jakob, no ta obred sta skrajšala sv. cerkvena učnika Bazilij Veliki in sv. Janez Krizostom. Oboji obred je torej delo svetih mož, in če smo verni katoliki, lahko nam je verovati, da je to vse delo božjega nadahnenja. Tako so dobili Grki in Latinci vsak svoj narodni obred

in narodni bogoslužni jezik, ne da bi bili sveti početniki le količkaj mislili na nadoblast jednega ali drugega jezika in obreda. Iz istih razlogov zadobili so tudi Armenci, Eti-jopci, Arabci, Iberijanci, Kopti itd vsak svoje narodno bogoslužje. Iz istih vzrokov dobili smo tudi Slovani narodno bogoslužje, katero sta nama iz Carigrada (torej delo sv. Jakoba, Bazilija V. in Janeza Krizostoma!) prinesla in uredila sveta naša prvučitelja, katero je odobril Rim ter iz cerkve izobčil vse protivnike njegove. Iste vzroke pa nam jasno pove prvi list sv. Pavla do Korinčanov v 14. pogl. od 14. do 17. vrste; sploh pa celo to poglavje zapoveduje, naj se ljudstvu govori in moli v razumljivem jeziku, sicer kako more kdo dostaviti „amen“, če molitve ali blagoslova ne ume? V zrak boste govorili! — zakliče Korinčanom sv. Pavel. In da bi sveti učenci ne govorili le v zrak, zato se vsem gori naštetim in še drugim narodom ujavali v sve-tišče narodni jezik, ne da bi pri tem kaj trpele večne resnice Kristove. Tako sta sledila apostolski zapovedi tudi sv. Ciril in Metod. Stvarnik naš pa že ve, zakaj je raznim svetnikom ob raznih prilikah navdihal drugačne misli, da so v sveti katoliški cerkvi vstvarjali več raz-likujočih se obredov. Vseh narodov individualnosti namreč niso jednake, kakor tudi ne politično in socijalno življe-nje. Vse te razlike pa imajo gotovo tudi mogočen vpliv — na takih narodov dušno — večno življenje, ker vse to vpliva na čednostno ali tudi grešno življenje posa-mičnikov in ogromnih množic. Večni oče pa, ki deli „talente“ in razna svojstva narodom, sodil jih bode tudi v takem razmerju. In prav zato jeden sam obred in jezik ni vsem narodom primeren, zato je tudi v katol. cerkvi toliko obredov in za nas Slovane — obred cirilo-meto-dijski. —

K tej naši narodni svetinji vrniti se hočemo torej, da si zagotovimo narodno življenje, kolikor je le možno, vsaj na cerkveni podstavi, brez škode na duši. Vrniti pa se hočemo zakonitim, lojalnim potom, — nikakor ne s silo in revolucijonarskim načinom, kakor nam očita nek „tudi“ — Slovenec. V dosego plemenite svrhe poslu-žiti se hočemo zakonitih, poštenih in dovoljenih sredstev, ravnati hočemo torej modro, kakor nas uči znanost.

Od državne strani ni se nam bati nikakih ovir, in za to imamo hvalo vedeti modri ustavi naši, zlasti čl. 14. ust. zak., ki dovoljuje narodom svobodo vesti, to je država dovoljuje in se ne vmešava, da vsakdo skuša doseči večno življenje, kakor so mu najpripravneje zdi po njegovem notranjem pravem ali pa tudi napačnem prepričanju. Država torej ne brani svojim državljanom ali tudi celim narodom, če se hočejo celo odreči veri svojih očetov ter pridružiti drugovernikom. Toliko manj more braniti torej zapadnim Slovanom, ko bi se hoteli pridružiti cerkvi avstrijskih katoliških Rusov, katerih je vendar do štiri milijone pod vrhovnim pastirjem rimskim papežem ter imajo svojega metropolita v Levovu, dva

druga vladiki v Galiciji, dva na Ogorskem in konečno jednega tudi v Hrvatski. Ta prehod dovršil bi se zatorej v mejah katoliških in — **avstrijskih**; čez mejo ne škilimo.

Tak prehod mogel bi se torej dovršiti brez poseb-nega dovoljenja ali vprašanja v l a d e¹⁾, — **no nikakor ne brez izrecnega dovoljenja Rima!** In zapadnim Slo-vanom bodi in je tudi! — prva skrb, da si pridobe to dovoljenje, brez katerega se razprše v zrak vse lepe sanje naše. To izrecno dovoljenje Rima pa ima zgodovinske korenike. Pomudimo se nekoliko pri teh!

Omenjali smo že, da so že pred tisoč leti vse do današnjega dne marsikaki protivniki Slovanstva svoje-voljno propagandovali, in kjer so imeli oblast tudi silili katolike vzhodnega obreda pridruževati se katolikom rimskega obreda. Zgodovina pa nam dokazuje celó to žalostno resnico, da so latinizatorji pri takem prehodu vstočne kristijane — prekrščevali. Po časih sv. Remigi-zija in Bonifacija nastopili so bili namreč za celokupno cerkev katoliško kaj žalostni časi, kajti hotelo se je doseči združenje na tej krivi podstavi, da so le „rimci“ pravi katoliki. Pridruževanja ostalih kristijanov in kato-likov k rimskemu obredu, torej latinizovanje, imenovali so — kristijanjenje. To je ugajalo zlasti rimskonemškim cesarjem, ki so si prisvojili naslov „Defensores“ in „Pro-tektors“ svete cerkve, pod katero krinko so prav brez-skrbno jemali zlato svobodo raznim narodom. Dokler namreč narodi do Dunava in Labe in še nekoliko dalje niso nosili jarma blaženega „sacrum romanum imperium“, bili so jim ti narodi v vsakem slučaju vedno le „poganci“, ko so jim pa po turški²⁾ šegi vsilili to cesarsko „Chri-stianitas“ — nemški, oziroma frankovski jarem, bili so zopet — krščeni. Vse to vršili so cesarji samolastno s svojimi koristolovnimi škofi; Rim pri tem ni mogel mnogo govoriti, saj vidimo kako prevzetno in protipapeški so vedli se nemški škofje, ko se hinavski izvabili, obsodili, zaprli in mučili sv. Metoda. Posamičnih slučajev nam ni treba navajati, da ne zajdemo predaleč od svojega pred-meta (Privina, Miečislav). Še v poznejših dobah je kralj Ljudevit I. ukazal po silí zopet krstiti glagoljaše okrožja Lipva. Papež Evgen IV. — ko je doznal, kar je pa bilo v onih dobah mnogo težavneje! bil se je ostro uprl ta-kemu početju.

Latinizatorji — kar je čudno — pa so vedno z največjo slastjo napadali in odsvetovali ravno slovansko bogoslužje in svojevoljno so propagandovali za rimsko. Toda proti takemu nesvetemu početju uprl se je bil pa-pež Pavel V. z brevom 10. dec. 1615., nazvanim „Solet cirumspecta“, s katerim zavrača vsa sumničenja, da bi

¹⁾ Pač pa bi utegnila vlada primerno posredovati.

Op. uredn.

²⁾ Tu je turska šega premila primera; kajti ravno Balkan-ski narodi so ohranili z večine krščansko vero in svojo narodnost — pod Turki.

Op. uredn.

imel Rim kaj proti slovanskemu bogoslužju; posebno ostro pa naroča unijatskemu duhovenstvu, naj se strogo drži svojega obredstva. Ker pa latinizatorjem tudi ta apostolska zapoved ni bila zadosti avtoritetna, ker so še vedno uganjali svoja protipapeška rovanja „za papeža“, uprl se jim je silno odločno učeni papež Benedikt XIV. slavno encikliko „*Allatae sunt*“ z dne 26. julija 1755., ki grozi latinizatorjem s hudimi cerkvenimi kaznimi. (Saj je že Hadrijan II. izobčil iz cerkve vse očitne protivnike svetega dela cirilo-metodijskega!) Ta enciklika je v katoliški cerkvi velikega pomena, ker mnogokaj določuje, zlasti je pa velepomembna za nas Slovane. V mnogih členih prepoveduje samovoljen prestop zlasti grškoarabskih Melhitov in cirilometodijancev k rimskemu obredu. Če pa kdo želi prestopiti, zaprositi mora dovoljenja rimskega papeža samega, ki bode še le presojal, da li so razlogi zadostni ali ne (*Nisi forte peculiare quaedam intercederent circumstantiae quae impertiendam hac super re dispensationem suaderent*). Papež Pij VII. pa je to ponovil in še pomnožil celo v tem stoletju z dekretom 13. junija 1802. Kakoršne veljajo določbe na to stran, take veljajo gotovo tudi — za naše okolnosti.

Sv. cerkev postavila je torej popolnoma jasne določbe, kakó je treba postopati, če posamičniki ali narodi hoté v mejah katolištva iz dobro premišljenih in važnih vzrokov preiti od jednega obreda k drugemu; takó veljajo te določbe tudi za nas, čeprav se hočemo le vrniti k že priznani cerkvi cirilo-metodijski. V to pa imamo zapadni Slovani menda zadosti važnih razlogov, in kdor teh še ne umé doslej, pomagati mu ne more nihče več na pozemljski obli: Bogá naj prosi za potrebno razsvetljenje. Ali se more torej Slovanom očitati, kar se je storilo, da se hoté nepoklicano vmešavati v v področje svete cerkve; ali se morejo dolžiti nekatoških in nevarnih rovarstev, če hočejo po navedenih določbah prositi na jedino kompetentnem mestu, da Rim zopet uvede slovanski individualnosti in slovanskim okolnostim prikladniše obredje ali cerkev — cirilo-metodijsko? Čemú pa so take apostolske ustanove, če ne za to, da se bodo od časa do časa upotrebljevale v korist sv. cerkve in njenih narodov? To je neopravičena logika!

In Slovani hočemo jedino le prositi sv. Očeta, a on bo uže vedel, kaj mu je storiti: imá li prošnje uslišati ali zavreči.

Vprašam: Ali bi bilo pregrešno, nespodobno, neposlušno, prekucijsko, ali bi nam sv. Oče zameril, ko bi mi, pokorni otroci njegovi, pritekli pred njegov Stol ter mu s solznimi očmi potožili svoje bolečine in jade ter ga prosili pomoči, ker se nam zdí, da nam more pomagati njegova očetovska beseda? Ali bi nam zameril, ko bi klečé pred njim prosili: „Sveti Oče, glej v nevarnosti so otroci Tvoji! Od severa in juga, od zapada in in zahoda kakor gladni volkovi prežé sovragi na ozemlje

naše, s katerega hočejo pregnati mili naš jezik, uničiti in zatreti verni Tvoj zapadnoslovanski ród. Nasproti tem ogromnim, mogočnim in bogatim sovragom pa sino osamljeni, neznatni in revni, in prej ali poslej posreči se jim hudobna nakana, ako nam milostno nebó čudeno ne nakloni potrebnih močij in zaslomb za upor in odboj, kajti krščanske ljubezni ni iskati pri teh sovragih: le smrt, kruto narodno smrt nam žele! Vsaj nekoliko pa nam moreš pomagati Ti, o sveti Oče, ki si jednako dober vsem otrokom Svojim. Da takim sovragom ne bo nikoli móči pregnati jezika našega s slovanskega ozemlja, povrni temu staremu jeziku našemu vsa tisočletna prava, da se bo razlegal pred vsakim altarjem na Slovanskem, da takó sovragi nikoli ne dosežejo namena svojega; kajti jezika našega nam iz svetišč ne preženó, čeprav bi ga nam iztisnili z drugih javnih mest. Sveti Oče, ki si nas priporočil in izročil varstvu sv. Cirila in Metoda, izroči nam še njiju nesmrtna dela, da bomo po njiju zgledih prosili Večnega in da se bomo tudi takó priporočali varstvu in za pripomoč svetih naših prvoučiteljev!“

Vprašam zopet: Ali je taka prošnja pregrešna? Proti kateri zapovedi? Ne kaže li dobrega otroka, ki potoži svojemu očetu, kaj mu teži srce? Komu pa, če ne očetu? Komu pa, če ne sv. Očetu, ki jedini more pomagati? Trkajte, prosite in odprlo, dalo se vam bode!

In če bomo takó trkali, nadejajmo se, da se nam odpró vrata v toliko zaželeno svetišče — cirilo-metodijsko. Črnogorci so prosili — oni se torej niso „nepoklicani vmešavali“!! — no tudi dobili; če pa mi ne prosimo: kakó hočemo dobiti? Res da so velikanske ovire, o katerih smo že govorili in še porečemo kako besedo, no te nas ne smejo plašiti: Neposredno prinašajmo glasove in prošnje svoje pred Petrovo Stolico.

Toda Slovani moramo pohiteti, da ne zamudimo najprimerniše prilike, ko sedita na vladarskih stoli najmilostljivejši naš vladar Fran Josip I. in Njih Svetost Lev XIII., ki je Slovanom toli naklonjen, kakor smo uže povdarjali in dokazali. Uverili bi se pa še najbolj, ko bi prebirali „Katoličko Dalmacijo“, ki donaša čestokrat dopise iz dobro poučenih Vatikanskih krogov. Naj za primeren dokaz podam odlomek takega dopisa, katerega je pisatelj teh skromnih vrstic priobčil uže v 13. št. lanske „Soče“, hoteč Slovence spodbuditi, da bi šli pod Strossmayerjevo, ali pa slovensko zastavo v Rim. (Dosegli nismo namena, kajti zmagalo je gaslo: *Divide et impera*! Ogromna množina slovaških romarjev potopila se je v madjarskem morju, kajti predstavil jih je kardinal — Simor. Mi Slovenci smo se potopili pa v nemškem morju. Se-vé, slovenskih romarjev ni bilo zadosti za poseben slovenski vlak!!). Ta važni odlomek glasi:

„Mi, ki smo tu bližje, mnogo bolje razumemo stvari, znamo jih izvirno, posebno kolikor se tiče naših

koristij. S popolno gotovostjo lahko rečemo, da Lev XIII. ljubi slovanske narode in da mnogo skrbi za nje, čeprav ne mislijo na to sovražniki naši. Veruj mi, narod mili, da nam je pred kratkim duša splavala v veliki radosti ko smo slišali iz ust papeža Leva XIII. hvaliti vernost tvojo in stanovitnost, ko smo čuli lepe besede o slovan-skem romanju leta 1881., katero imenuje On vedno le „il noto pellegrinaggio slavo — poznato slovansko romanje“, ko nam je opomnil, kakó in zakaj da je razglasil znano encikliko „Grande munus“ ter govoril o vr-linah sv. Cirila in Metodija; ko nam je pripovedoval, kakó deluje za naše brate Čehe, o kojih pravi, da so naši bratje, in da smo vsi jednega rodú: Siete Slavi voi come, essi, e sappiamo che vi sono molti milioni di Slavi, ai quali è rivolto il nostro pensiero in modo speciale, per ravvicinarli e tenerli attaccati alla sede apostolica (Slo-vani ste, kakor oni (n. Čehi), in mi znamo, da je mnogo milijonov Slovanov, za katere skrbimo še posebno, da jih približamo in ohranimo stolici apostolski); — in za-

dostili smo se, ko smo slišali njegovo srčno željo, da zopet vidi jednako romanje „di cui nel 1881. era proprio compenetrato“

„Po gori povedanih mislih in željah lahko veruješ in spoznaš, da se ti ni bati Galimbertovih okrožnic. Pač pa bi ti, o narod mili, če bi še znal, s koliko odušev-ljenostjo je sv. Oče govoril o svoji encikliki „Grande munus“ in o sv. Cirilu in Metodu takrat, ko smo mu povedali, kakó mnogi Slovani znajo to encikliko malone na pamet — da bi ti, narod mili, skočil še z večjim za-nosom na noge ter prihitel sem, da se zahvališ tolikemu velikanu, ki nas je s Svojimi besedami zelo oveselil ter pregnal vse grenkosti, ki so nam jih provzročile Galim-bertijeve okrožnice in njih naslednice. Besede sv. Očeta so nam porok, da dosežemo človeške pravice vkljub zlobnim sebičnim nasprotnikom.“ In takó dalje! . . .

Toliko to pot! Слава! Слава! Слава; св. Кирилъ и Методію отъ нынѣ и до вѣка;

Rožinský.

„Zloglasno“ Slavjansko Obščestvo.

Slovanski nasprotniki in sovragi skušajo uničiti vsako slovansko delo, katero bi imelo moč okrepjenja slovanskega skupnega naroda. Sosebno so jim tudi raz-notera društva trn v peti; ako ne morejo izpodkopati takih društev z lastno močjo, skušajo jim podtikati črne namene, in s tem dražijo one kroge, ki imajo moč ško-dovati takim društvom in onim, za katere bi delovala ista društva. Slovanskim nasprotnikom ni nič mari, da sami snujejo društva z nameni, katere podtikajo slovan-skim društvom; ti nasprotniki si mislijo, da, kar je do-voljeno njim, tega pa Slovani ne smejo izvrševati. In ti Slovani se takoj zbojé ter opuščajo celó to, kar jim je izpolnjevati dolžnost, in kar jim je dovoljeno po božjih in človeških zakonih, pred cerkveno in posvetno oblastjo.

Na prvem mestu se kažejo Slovenci bojazljivi ter verujejo naposled sami vse, kar jim slika črno — sovrag.

Bolj ali manj strahopetni so pa zapadni Slovani v obče. To slabost poznajo sovragi slovanski jako dobro, in ker imajo glavne in vplivne novine v svojih rokah, uničujejo slovansko kulturno delovanje že samo — z ovajanjem. Ni treba izmisliti drugega, kakor kako debelo laž, pa dosežejo vse. Sovragi vedó, da take laži prodi-rajo v najvišje kroge; zato se pa na vse pretege upirajo, da bi nasprotniške novine preklicavale take laži. Takó se dogodi, da sovražne laži o Slovanih imajo izjemno — dolge noge; kajti popravkov iz slovanskih novin niti ne zvedó tam, kjer se določuje osoda o kulturnem razvoju slovanskih narodnostij.

Najhujša pri vsem je pa ta, da Slovani se bojé ovaduštva celó na strani, kjer bi niti najhujša laž ne

imela in ne smela škodovati. Ako ovajajo sovragi kulturno delovanje Slovanov, pač ni povoda, da bi se Slo-vani zbal takih denuncijacij. Godí se pa ravno narobe; krivi so pa slovanski zastopniki in voditelji takega zla, in sicer zaradi tega, ker sami premalo ali nič ne pre-mišljujejo o značaju slovanskih osnov, društev in del. Ravno na Slovenskem, pa tudi na Češkem, je zadnjih let nedostajalo večjih in pogumnih voditeljev, ki bi bili na pravem mestu stvari označevali takó, kakoršne so v resnici. Namesto tega so bojazljivo, nemožato zanikali mnogokaj politiški indiferentnega, kljubu temu pa v dr-žavnem kakor narodnem pogledu prekoristnega in po-trebnega. Može, ki se postavljajo na čelo slovanskim narodom, vedli so se v politiških zastopih, društvih in glasilih nedostojno, kakor nevedni otroci, da ne izustimo drugih pridevkov.

Zadnji čas so sovragi Slovanstva začeli z nova strašiti z nekim „panslavističkim društvom“, ki deluje neki ob Nevi. S tem društvom hočejo ovajati zapadne Slo-vane, češ, da oni so v dotiki s tem društvom, da so torej oni nevarni politiški, kakor društvo samo. Prvo nemško-židovsko liberalno glasilo na Dunaju je pred tedni ovajalo s skovanim dopisom slovensko šolsko društvo sv. Cirila in Metoda, kakor da bi dobivalo isto od omenje-nega „panslavistiškega“ društva denarne pomoči.

Imamo pa tudi na Slovenskem ljudij, ki sami ne poznajo stvari, z druge strani bi pa ti bili sami radi, da bi mogli mahati po navedenem društvu, če treba še bolj nego podkupljeno židovsko časnikarstvo.

To in drugi vzroki nas spodbujajo, da si moč in delovanje istega „panslavistiškega“ društva ogledamo dobro.

Društvo pravo ime je: St. Peterburgskoje slavjanskoje blagotvoriteljnoje Obščestvo, ki si je postavilo sedež 8. maja 1868 v Peterburgu kot oddelek Moskovskega slavjanskega Obščestva, in l. 1877. je dobilo potrjena pravila kot posebno samostalno društvo. Namen tega Obščestva je izražen v § 1. njegovih pravil, in ta je med drugim: dajati podporo cerkvam, šolam, literaturnim društvom, literaturnim podjetjem v slavjanskih zemljah; izdajati knjige o slavjanovedenju itd. Te in jednake točke pa so najrazvidnejše iz 20letnega delovanja tega društva, in to je za nas najvažnejše.

Društvo je od 8. maja 1868 do 8. maja (st. št.) 1888 dajalo pomoč in podpore na razne strani. Za izobraževanje slovanske, neruske mladine na Ruskem, in sicer za 105 mladeničev in 16 slovanskih deklic je potrosilo v tej dobi 71.134 rubljev. Med to mladino je bilo 58 Srbov in 6 Srbek (Srbkinj), 35 Bolgarov in 7 Bolgark, 5 Čehov in 3 Čehinje, 5 Galičanov in 2 Slovaka.

Za šole po slovanskih deželah je potrosilo v vseh dvajsetih letih 25.763 rub., reci: **petindvajset tisoč sedemsto tri in šestdeset rubljev.**

Razpošiljalo je društvo tudi knjige in novine raznoterim slovanskim društvom in pojedincem. Nakup in razpošiljanje takih knjig in časnikov sta stala društvo 12.695 rubljev.

V podporo posebnih književnih podjetij po slovanskih deželah je društvo podelilo v 20 letih 33.429 rub.

Na lastne stroške je dalo tiskati tudi razne knjige in knjižice; v ta namen je potrosilo v 2 desetletjih 41.471 rubljev.

Po pravilih svojih je razdalo v 20 letih Slovanom ob slabih letinah in ob revščini za čas vojske (rusko-turške) **764.870 rub.**

Leta 1876., 1877. in 1878. je ustanovilo društvo medicinsko osebje za podporo ranjencem v srbo-turški vojni in je podpiralo mnogo prostovoljcev, ki so želeli poslužiti delu slavjanske nezavisnosti. Na to je Obščestvo potrosilo **479.265 rub.**

Še sedaj podpira društvo rodovine ubitih prostovoljcev in ranjene prostovoljce. V ta namen je izdalo do aprila 1888. l. 30.286 rub.

Za potrebe pravoslavnih cerkvâ v slavjanskih zemljah je izdalo v 20 letih 44.187 rub.

Slovanom, prišedšim v Peterburg, je izdalo v teku 20 let 20.631 rub.

V isti dobi 20 let je potrosilo za občenje 350.871 rub. in za društveno administracijo 75.677 rub.

V obče je to društvo v 20 letih nabralo **2.198.747 rub.** in potrosilo **1.996.990 rub.**

Kakor je razvidno, je delilo Slavjansko blagotvorniteljno Obščestvo dobrote in podpore prav takó, kakor

kaže njegovo ime. Najbolj je izkazovalo in še izkazuje dobrote milosti, ker je določilo največe vsote potrebnim in ranjencem ob vojni in poslednjim tudi po vojni. In ker so bile vojne za osvobojenje narodov od turškega jarma, so podpore tega društva ob enem civilizatorskega značaja. Kulturo in civilizacijo pa je društvo pospeševalo tudi s podporami, ki jih je odločevalo slovanskim dijakom, dijakinjam, potem slovanskim pisateljem, za izdanje lastnih knjig, za razpošiljanje knjig, novin in naposled za cerkve in šole po slovanskih zemljah.

Društvo je po namenu in po dejstvih kulturnega in civilizatorskega značaja v najplemenitejšem pomenu besede. Društvo je pospeševalo in pospešuje kulturo in civilizacijo sicer samo pri soplemenikih, med slovanskimi narodi; v tem pogledu pospešuje kulturo in civilizacijo slovansko in je torej strogo narodno-kulturno, narodno-civilizatorsko društvo. Ali nikjer ni čitati, nikjer ni doznati, da bi bilo St. Peterburško Obščestvo delilo podpore v potujčevanje tujih, neslovanskih narodov; gledé na to se najkrasniše razločuje od kulturnih društev drugih narodov, katera sezajo s svojo podporo med tuje narode, da bi poslednje tujčila in tako delala propagando za tujo politiko. Slavjansko Obščestvo ni nikjer vsiljevalo podpore drugim narodom, ni nikjer ponujalo denarja tujim narodnostim za šole, da bi se otroci tujčili za podeljeni denar. Kaka razlika je med delovanjem tega Obščestva in pa raznih šolskih društev nemških ali italijanskih! Tu, tu je mesto, kjer smemo vprašati: Katera društva zaslužijo ime zloglasnih, tevtonska, italijanska in madjarska šolska in „kulturna“ društva ali pa St. Peterburško slavjansko blagotvorniteljno Obščestvo? In vendar pridružujejo ravno nemška nacionalna in liberalna glasila Peterburškemu društvu pridevek „zloglasnega“ društva. Dejstva dokazujejo, in zgodovina bo posebe svedočila, da „zloglasna“ so neslovanska raznothera šolska in „kulturna“ društva. Tu naj se Slovani sami poučé, predno se zbojé imena kulturnega in zares civilizatorskega društva, katero jim tujstvo nalašč slika v strašilo. Ako so slovanski zastopniki zares možati, naj se pa tudi oni, in sicer na pravem mestu oni, ne ustrašijo, javno opisati Slavjansko, tu mišljeno Obščestvo in jednaka društva drugih narodov; s tem bodo koristili narodom in dotičnim državam veliko več, nego pa, če stvari zanikujejo iz bojazni ali nevednosti.

Pa nismo še pri kraju. Iz razhodov ali stroškov, ki jih je Slavjansko Obščestvo napravilo v teku 20 let, je posneti, da je izdalo v tej dobi okrogla dva milijona rubljev, poprečno torej vsako leto 100.000 rubljev. Ali takó kaže samo poprečni račun, in ta je ravno tu slepiven in gledé na protislovanske agitacije naravnost škodljiv. Zato je treba stvar pojasniti, kakor odgovarja dejanski resnici,

Ko bi bilo društvo potrosilo vsako leto stotisoč rubljev, rekli bi, da je to sicer jako malo, če pogledamo

na hude razmere in dejanske potrebe Slovanov, obkoljenih od narodov, ki jim vsiljujejo od raznovrstnih stranij takó imenovano zapadno kulturo in civilizacijo. Malo bi bilo, če pomislimo, da Slovanov se bori veliko več za obstanek svoje narodnosti, nego Nemcev ali prebivalcev katerega drugega naroda; malo bi bilo, če pomislimo, da Nemci samo po šolskih društvi naberejo vsako leto najmanj po vsoto, ki odgovarja polovici milijona rubljev, jedino za šolske namene; malo bi bilo, če poštujemo večje število Slovanov v obče, nego vsakega drugega evropskega naroda: ali bilo bi vendar nekaj, in nadejati bi se bilo, da se vsote pomnože v razmerju z vsakoletnimi vsotami drugih narodov.

V resnici pa Slavjansko Obščestvo niti 100.000 rub letnih doneskov nima, ampak samo petino te vsote torej samo poprečnih 20.000 rubljev. Za čas osvobojevalnih vojen na Balkanu je namreč društvo dobilo velike vsote, prej in poznej pa je bilo omejeno na navadne, skromne dohodke, in ti ne presežajo poprek 20.000 rubljev vsako leto.

Za potrebe ob slabih letinah, za stiske ob vojnah, za prostovoljce in ranjene prostovoljce je namreč društvo potrosilo v 20 letih okoli 1.284.000 rubljev; ostalo je torej za vse druge potrebe in namene okoli 700.000 rub. Od teh se je razdalo za knjige, časnike, pisateljem in za razpošiljanje knjig in listov okoli 80.000 rubljev; za občenje in administrativne stroške nad 425 tisoč rubljev. In če naposled odbijemo vse te in druge stroške, je ostalo za podporo šol po slovanskih zemljah, kakor je bilo že navedeno, samo **25.763 rub.** Ta znesek je pomenljiv, odločilen in pové vse, česar potrebujemo v odgovor nasprotnikom Slovanstva.

Za šole po slovanskih zemljah zunaj Rusije je porabilo Slavjansko Obščestvo tekom dvajsetih let 25.763 rub. ali **1288 rub. poprek na leto**, in še ta vsotica ni prišla na korist šolam zapadnih Slovanov, ampak med slovanske narodnosti po Balkanskem poluostrvu. Po takem ni podelilo Slavjansko Obščestvo nikake podpore za šole Slovanom tam, kjer najbolj deluje tujstvo, kjer delujejo tuja, nemška, madjarska in italijanska „šolska“ in „kulturna“ društva. Slavjansko Obščestvo ni torej delilo podpore na najnevarnejših zemljah, in ko bi je bilo odmerjevalo za take kraje, bi bilo to pomenilo jedva kapljico v morju.

V tem ko štejejo nemška šolska društva po 120.000 plačujočih členov, v tem ko dobivajo ista društva z udninami in po drugih potih vsako leto na več stotisoč denarne veljave v rubljih; v tem ko delé ista društva podporo jedino v šolske namene in celo brez potrebe za potujčevanje slovanskih otrok: ni Slavjansko Obščestvo storilo za slovanske šole po zemljah zapadnih Slovanov ničesar, prav ničesar! Kakih 10 let že delajo nemška šolska društva in so že milijone nabrala za šolske potrebe. Slavjansko društvo se vendar ni ganilo, da bi

se preosnovalo ali razširilo z delokrogom, n. pr. Berolinskega Občega nemškega šolskega društva, in je ostalo pri poprečnih 20.000 rub. letnih dohodkov za vse kulturne potrebe in pri okroglih trinajsto rubljih vsakoletne vsote za šolske potrebe, in to jedino za vstočne Slovane, nikakor pa ne za zapadne Slovane, katerim se je najbolj boriti za obstoj in razvoj svojih narodnostij.

Dr. Rieger je zadnjič na občnem zboru Osrednje šolske Matice češke po pravici obžaloval, da Slovanom ne dohaja podpora od zunaj, kakor Nemcem ali Italijanom za šolske podpore; tu pa je s številkami dokazano, da Slavjansko Obščestvo v Peterburgu, s katerim strašijo nemški liberalci in nacionalci, niti sredstev in moči nima, da bi, tudi ko bi hotelo, podeljevalo podpore zapadnim Slovanom za šolske potrebe. Ako torej ovajajo zapadne Slovane, kakor da bi dobivali od „zloglasnega“ Obščestva podpore za šolske potrebe, je samo obžalovati z dr. Riegrom, da se kaj takega ne godi, in je jedino zavračati laži na podstavi tu podanih števil o dohodkih in stroških Slavjanskega Obščestva. Obsojevati pa je počenjanje onih slovanskih strahopetnikov, ki laži zavračajo takó, kakor da bi se balj podpor za kulturne potrebe, kakor da bi ne smeli prijemati podpor, kakoršne dobivajo Nemci avstrijski iz dohodkov Berolinskega Občega šolskega društva ali iz dohodkov Monakovskega društva, varujočega interese Nemcev v Avstriji in drugih državah, ali pa Italijani iz dohodkov zunanjih italijanskih društev.

Zato pa dopisnik „Parl.“ od 17. febr. gledé na Slovence, katerim se je denuncijatorski židovski list (N. F. P.) od začetka branil objaviti popravek, zanikujoč, da bi dobivalo slovensko šolsko društvo sv. Cirila in Metoda podporo od Slavjanskega Obščestva, prav pravi, ko piše: „Jaz menim, da nam Slovencem ni treba od strahu takoj izgubiti vso zavest, ako izmisli Dunajski list kako laž. Merodavni krogi, ki vedó nekaj več, nego si domišljujemo mi, poznajo jako dobro kratkonožne laži razno-terih „svetovnih“ listov. Ako bi ne bilo takó, bi bila vlada zaukazala takoj preiskavo, da bi se preverila, ali je kaj resnice na Graškem dopisu. To se ni zgodilo do današnjega dne. Jaz pa mislim, da se ne zgodi tudi potem, ko bi izmišljena laž postala resnica. V tem slučaju bi se ne zgodilo pri nas nič drugega, kakor kar se dogaja od nemške strani od leta do leta. Ako bi torej vlada v obče posezala vmes, o čemur pa dvomim, bi utegnila baviti se najprej z delovanjem Berolinskega šolskega društva na avstrijskih tleh.“

Želeti bi bilo, da bi se Slovenci in drugi Slovani ravnali po taki opomnji, ko bi se jim bilo zagovarjati v bodočnosti, in to se bo gotovo godilo, kedar koli bi se spametili Slovani, da bi si hoteli za kulturne potrebe pomagati potom praktične vzajemnosti.

Doslej pa ostaja žalostna resnica, da so Čehi in Slovenci osamljeni s šolskimi društvi, katerih podpora

nikakor ne odgovarja dohodkom nemških, madjarskih in italijanskih društev. Doslej ostaja vsled tega žalostna resnica, da tujci nabirajo vsako leto po veliko več, in da. n. pr. Nemci zberejo laže 20 kr., nego dajo Slovenci in Čehi skupaj 1 kr. na leto, in da torej Nemci utegnejo nabrati 2 milijona na leto veliko laže, nego Slovenci in Čehi skupno po 100.000 gld.

Kedaj pridejo Slovani do tega, da bodo s skupno gmotno pomočjo odbijali naskoke tujih društev med slovanskim prebivalstvom? Mi priznajemo blago delovanje Slavjanskega Obščestva, posvečujočega svoje skromne dohodke kulturnim potrebam in celó v potolaženje gladu in revščine ob hudih letinah in dobah; mi priznajemo, da je delovanje tega društva plemenitiše, nego enakih društev drugih narodov; priznajemo sosebno podpore društva na literarnem polju; — ali ravno takó smo hoteli razne vrste stroškov tega društva oceniti po pravi višini in vrednosti; hoteli smo pokazati, da bi se isto društvo samo slepilo, ko bi gledalo jedino na skupne stroške vseh 20 let, in bi pri tem opuščalo razločevati, kakó je odmerjalo iste stroške. V interesu slovanskih

narodov je, [da ne slepijo sami sebe, najmanj pa Rusi, ki so plačujoči členi istega društva. Lepó se glasi, da se je potrosilo 2 milijona v 20 letih; ali odmev ni več takó prijeten, ako prevdarimo, da za najvažnije potrebe, za šolske namene, je prišlo samo poprečnih 1300 rubljev na leto. Ta številka najbolje kaže, da so Slovani še nedozoreli za primeren odboj nevarnostij, ki jim preté od drugih narodov. Največa ironija pa je v tem, da zapadni Slovani, ki ne dobivajo in ne morejo po dosedanjih osnovah dobivati nobene podpore od zunaj v kulturne in zlasti šolske namene, morajo laži zavračati in morda še trpeti zaradi obrekovanj in lažij, ki se kujejo po nemško-liberalnih in nemško-nacionalnih listih, podkupljenih in bogato podprtih, po nepreklicanih izjavah Dunajskega „Vaterlanda“, tudi iz Welfskega fonda. Osoda bi ni bila takó huda, ko bi ne bilo zavračati lažij, ampak ko bi se bilo sklicevati samo na analogije podpor drugih zunanjih društev, kakoršno je Berolinski Obči nemški Schulverein.

Želimo konečno, da bi naše opomnje, katere smo napravili zlasti zaradi Čehov in Slovencev, ne ostale brez ploda.

Kaj vse obsega slovanska kultura?

Nek dopisnik „Krom. Novin“ iz zlate slovanske Prage izrazil je na nekem mestu kaj čudno misel, da-li ima Slovanstvo res kako samobitno, izvirno čisto slovansko kulturo. Marljivi in učeni urednik rečenega lista odgovoril je temu svojemu dopisniku v uredniški listnici „Krom. Novin“ 13. č. takó korenito, da odgovor hočemo podati tudi častitim čitateljem „Slov. Sveta“. Ta odgovor, spremenjen v nezavisen članek, glasil bi se tako-le:

Kaj razumevamo pod nazivom kultura? Ali ne vse to, kar si je kak narod vzgojil s svojimi posebnimi duševnimi in telesnimi močmi po organski poti v oblastih višega, intelektualnega in materialnega življenja in tega posamičnosti? Ali ne pripada v sestav kulture najpoprej svetovni nazor katerega koli naroda, njegova mnenja in pojmi o razmerju človeka k nekaki viši bitosti (bitju), katere bitstvo označuje vekovečni red, to je k Božanstvu in zunanje, smiselno izrazovanje čustva in pojmov v bogočastju ali kultu; ali ne pripada v ta sestav kulture nazor o upravi vzajemnih razmer posamičnih členov družbe med seboj in s celoto, taki katerega koli naroda pravni nazori in ustanove; nadalje njegov način življenja ali družbinski red in v obče vse to, kar razumevamo pod razvitkom samodelavnosti človeškega duha v področju izobraženosti, naj bo že v književnosti ali umetnosti; posebni tip dotičnih oblik (form) in zunanjih izrazov, konečno pa tudi jezik sam, kakor odsev duševne razvitosti in dozorelosti katerega koli naroda? In kaj nas uči zgo-

govina z ozirom na vse tu naštete posamične oddelke? Pri Slovanih vidimo v tako nazvani predzgodovinski ali poganski dobi skupni svetovni nazor v njih bogatem bajeslovju (mitologiji), katerega posamične elemente se pa še do zdaj ni posrečilo s popolno gotovostjo določiti vsem raziskovalcem davnovekosti slovanske, katere prvotna enakost se pa nepogrešno pojavlja v samih skupnih osnovnih jezikoslovnih pojmi in imenih; in ne kaže li Slovanstvo v zgodovinsko-kristijanski dobi visoko plemenito skupno cerkveno-narodno-organizacijo, samobitno (samostojno) bogočastje v klasičnem, morebiti v najbolj klasičnem od vseh mrtvih jezikov, v jeziku staroslovenskem, kar je kulturni moment par excellence z ozirom na daleč segajoči pomen nabožnega mišljenja v masah ljudstva? Vidimo nadalje skupne pravne naprave v spomenikih, dospelih do nas tu v „Ruski pravdi“, tam v zakoniku cara Dušana, tu zopet v pravnih navadah in običajih staročeškega življenja, to je slovansko pravo, s katerim so se poplemenile celo mnoge surovosti tujenarodnih prav, zlasti pa prava nemškega. Vidimo vzorni skupni red družbinsko-rodbinski, neprekosljivi to red družbinskemu redu, kateremu se čudijo največi svetovni socijologi, in ki se je do danes ohranil na slovanskem jugu kakor „zadruga“ in „mir“ na Vzhodu; vidimo nadalje vsem Slovanom kupno [klasično pismo slovansko ali pismo cirilsko; vidimo velikolepe narodne umetnosti v službah bogočastja in to kakor cerkveno umetnost, ali

pa v službah domačnosti, kakor vezenje in ornamentiko, katerih prvine zapažamo v ruski, moravski, srbski, češki, slovenski (slovaški) umetnosti; vidimo izvorni stavbinski slog, ki se v naših dneh v obče, toda po krivici imenuje romanski, vidimo istotako skupni slog v tvornih umetnostih, v slikarstvu in rezbarstvu; vidimo Slovanstvu skupne krasne in vzvišene navade in običaje rodbinske, bogato modroslovje, ki se nam kaže pri posamičnih slov. rodovih slično kakor jajcu jajce; vidimo nadalje prav ta narodni duh v popevkih in pesmih slovanskih in končno jeden skupni bogati vir visoko dozorelega jezika slovanskega, ki se je razlegal od Sredozemskega do Baltškega morja vsem z razumnim glasom, in ki do danes ni zgubil sledu prvotne svoje jedrnatosti v kljub vsej razkrojenosti v narečja ter je v tem pogledu še mnogo jedrnatnejši, kakor nemški jezik k svojim posamičnim narečjem. Tako je bilo bitstvo skupne slovanske kulture. Vidimo torej, da je veliki slovanski narod okrašen z zares klasično, samoraslo kulturo, in da ta kraljevski narod zasluži, da bi ga imenovali vsaj poleg, če že ne pred takó nazvanimi klasičnimi narodi.

Iz tega se prepričamo, kakó neutemeljeno in krivično dvomijo nekateri ljudje o resničnosti nikakor ne nekake, no celó zares klasične kulture slovanske. Nekateri pravijo, da v današnjih dneh si še le vstvarjati kulturo — ni možno, — in prav pravijo; smešno bi bilo to, če bi mislili na kaj podobnega, prav takó, kakor se vidijo vsakemu razumniku smešni vsi napor volapükovcev, ki ne težé le po čisto praktičnih potrebah, no tudi za važnimi kulturnimi nalogami vsečloveškega razvitka. Nikar ne težimo po kaki novi kulturi, pač pa glejmo in skušajmo obnoviti in oživiti po sočasnih okolnostih sedanje napredne dobe — starodavno klasično kulturo slovansko — in to je jedro tega važnega vprašanja.

Zopet drugi dvomijo in niso zadosti uverjeni, da-li si imamo Slovani želeti, da se obnovi in oživi starodavna klasična kultura slovanska, katere bistvo smo prav na kratko podali zgorej, in je-li nam je to res takó neizogibno potrebno? Izpregovorimo o tej važni zadevi nekaj umestnih besed. — Znana nam je moč avitizma in daleč segajoče načelo zgodovinske kontinuitete. Ko je proslavljeni nemški državnik Bismarck oddajal prof. Sieblu ključke nemškega državnega arhiva, rekel mu je kaj pomembne besede, da naj si namreč pomni, da narod, ki ne zida sedanjosti na temelju preteklosti, nima bodočnosti. Zdaj pa pomislimo, da-li je narod naš ohranil zgodovinsko kontinuiteto in si li ustvarja sedanjost svojega narodnega življenja na temelju minulosti? Ali ni bil naš dosedanji zgodovinski razvoj ravno v nasprotju z načelom, katerega veljavo nam priča modrost in izvrstna praksa naših največih protivnikov? Ali ni bil naš dosedanji narodni razvitek prava osvoboja iz starodavne minulosti, kajti zgubljali smo od kraljevskih

dragocenostij klasične kulture slovanske jedno dragocenost za drugo? Ali se dandanes ne borimo že za zemljo očetov svojih in jezik njih slovanski? Ali nam ne grozi v teh usodepolnih borbah narodni pogin in da narod naš preplavi v bodočnosti ogromno nemško morje?

Dobro nam je menda znano, kakó mora biti človeku, če v hudem mrazu odlaga kos za kosom obleke od sebe. Ali nismo mi delali ravno tako, ko smo zgubljali od kraljevskega oblačila (— misli klasično slov. kulturo, — Prel. —) kos za kosom, dragocenost za dragocenostjo, kar je krasilo poprej našo dušo in telo? In je li čudno, če se nam je pri takem zgubljanju v sredi pogubnega tujega mraza zatirala v žilah kri, in da se nam neprijatelji posmehujejo in nas pristiskajo, ker nimamo svojega oblačila ter se lipšamo s tujim perjem? V zapiskih pokojnega protivnika Slovanov, proslulega očeta duvalizma, Beusta, zaznamovana je neka zanimiva vest o pogajanjih med Rusijo in Nemčijo pri sklepanju miru svetoštetfanskega. Bismarck je namreč takrat nagoval kneza Gorčakova, da bi Rusija privolila Nemčiji one dele Avstrije, ki po svojem zgodovinskem razvoju pripadajo **nemški kulturi**, zlasti pa Češko, Moravsko in Šlezijo.

Mislimo, da je s tem zadosti naznačen pomen samobitne kulture tudi za vprašanja politiškega področja. Gotovo je to, da ko je naš narod izgubil svojo slovansko kulturo ter za to ceno prejel kulturo nemško, nam je postalo to kar dolžno pismo, na čegar podstavi vede nemštvo že od davna eksekucijo na narod češko-slovanski in na sorodne zapadnoslovanske rodove v obče. Hic Rhodus, hic salta! In ravno zato se obnovenje starodavne klasične kulture slovanske v vse svojih odsevih kaže kot vprašanje tudi politiške samobitnosti ali nezavisnosti naroda našega.

Nekateri pa zopet trdé, da je velik nazmisel govoričenje o veliki bodočnosti Slovanstva. V formalnem oziru naj jim velja. Mi namreč one velike bodočnosti ne prištevamo Slovanstvu kot gmotnemu ali etnografskemu pojmu, pač pa slovanski kulturi, njenej oživljajoči móci in plemeniti važnosti socijološki, kakor tudi njenemu velikemu poklicu v sedanjem razpadajočem društvu „civilizovanega“ Zapada; izmed Slovanov pa tistim, ki so verni ostali vstočni kulturi slovanski.

To slovansko kulturo, ki je dete Vzhoda, dvigne genij Slovanstva na krilih v nedogledno višino v izobraženosti in prosvitljenosti vsečloveški; tisti pa, ki bodo namesto bogatih peruti preskrbljeni le z mišjo dlako in kožico netopirja, ne bodo deležni te bodoče sreče.

Dobra svojstva Slovanstva doslej še niso mogla zadosti storiti v svojo korist in prospeh; taká izvrstna svojstva, kakor tudi napredni slovanski duh, bila so doslej mnogo preveč v službah tujstva in robovala so često neprijateljskemu geslu in nakanam; in še danes,

kakov v žalostnih dobah narodnega robstva, plodijo kulturno njivo tujstva.

Ali ni prežalostna taka rehabilitacija domačih logov? Ali ni tu preočitna potreba reprodukcije lastne narodne kulture na vsej črti našega narodnega življenja?

Je-li še kaka mrzla duša v narodu našem, ki bi si ne želela, da bi znova oživela po zemljah naših ona vzorna organizacija cerkveno-narodna, cirilo-metodijska, s svojim častitljivim glasom jezika staroslovenskega; kdo bi si ne želel, da zopet ožive prekrasni običaji in pravni nazori; oni velikolepi red družbinski, ali da vsaj moderne terjatve priredimo po istih načelih; ali da bi znova oživili ljudsko umetnost v vezenju in ornamentiki; ali starodavno oplemenjujoče modroslovje, prekrasne narodne pesmi in cerkvene korale; velikolepo slovansko umetnost v staviteljstvu, slikarstvu in kiparstvu in v obče vse one kulturne pojave, s katerimi se je pred leti odlikoval tudi narod naš v duševni zvezi z ostalim Slovanstvom in to kot narod, da ponavljamo, v resnici kla-

sični, kraljevski, narod nadárjeni, s čegar dušnimi dragocenostimi so se ktili in oplemenjevali mnogi barbarski rodovi in mnoga stoletja.

To je jedro ideje in bitstvo slovanskega vprašanja. V bodoče pa, če bo treba, še kaj več. — — —

Takó govore bratje naši ob Moravi. Če pa oni čutijo táko silno potrebo za napredni, bogati in precej številni narod češki, kakó naj bomo mi ubožni, maloštevilni in še to takó silno razcepljeni Slovenci za vse to slepi in gluhi? Časi so hudi, zlasti pa nam maloštevilnim slovanskim národičem. Kakó si opomoči, to je jedro premišljevanj raznovrstnim dušnim velikanom naše dobe. Žal, da le prepogostoma zaidejo na napačna pota! Tudi naši veljaki korakajo po napačni stezi, ni čuda, če takó vedno bolj zagázamo v neprilike, nejevoljo in mnogoteo zlo, iz katerih si ne znamo pomagati. Po kakej stezi bi pa morali korakati, kaže nam v precejšnji meri gornja razprava.

Rňý,

Faktična opomnja.

(Iz Rusije.)

Te dni čital sem v Jurčičevih spisih „Spomine starega Slovenca“, ranjkega Andreja Pajka, „feldwebela“ Napoleonove vojne. Naravno je, da me je posebno zanimalo, ali se spominja stari Slovenec o Rusiji. Res je, da se o mrtvih razen dobrega ne sme govoriti ničesar, no vendar si dovoljujem nekatere faktične opomnje k Pajkovim „Spominom“.

Tako pisatelj na str. 277. govori, da ni hotel bežati, ko so dirjali Kozaki (sami se zovejo Kazaki), ker ni hotel „palku kušat“. Izraza „palku kušat“ ruski jezik sploh ne pozna, ni knjižni, ni prostonarodni, to mi čitatelj sme poveriti na besedo. Kazaki sploh palice tudi nimajo; kam bi jo pač vteknili, kedar jim je ni treba na konju? Imajo pa takozvane „nagajke“. Nagajka je majhen, debel knut ali bič, kateri Kozak za zanjko natika na pravo roko, da bi ga ne zgubil, ko dirja na konju in bije na pravo in na levo. Nagajko ima vsak Kozak, od prostega „Gavriliča“ — priimek Kozakov — do atamana. Z nagajko poganja konja, nagajko rabi tam, kjer se drugo orožje rabiti ne sme, n. pr. ako je treba razgnati kako zborišče.

Tudi besede „smirdulák“ ruski jezik ne pozna; ni-jeden znani mi Rus ni je slišal nikoli, jaz tudi ne, da-si sem izkolesil precej velik del Rusije.

„Spomini starega Slovenca“ so torej, kakor se vidi, jako temni, saj tudi ni čudo: mož jih je pisal v 76. letu svojega življenja, t. j. 1865. l., v Rusiji pa je bil leta 1812.; hranil je torej te spomine ravno 53 let in zapisal je je v taki dobi življenja, ko spomin sploh uže začenja pešati.

To dokazuje najbolj njega opisanje „mórstva po ruski šegi in postavi“ na str. 252. Kdor hoče bolj natanjko čitati, naj odpre II. zv. Jurčičevih spisov; tam Andrej Pajk pripoveduje, kako so v Minskem kaznovali sedem kmetov zato, ker so svojega gospoda graščaka in njegovo ženo neusmiljeno umorili in graščino požgali: kaznovali so jih zunaj mesta na vzvišenem prostoru, na katerem je molel proti nebu steber; tam je bil tudi mesarski ploh. „Tik zraven so stala vešala in precej globoka, z drvni obložena jama. Dvema zločincema so „biriči“ — Bog nas varuj — iztrgali(!) srajce; dva pa dva biriča sta ju udrihala s šibami tako dolgo, da sta jima „razcepila hrbet in rebra“.

„S šibami“ v Rusiji niso nikoli topli zločinca nego „knutom“, tistim znamenitim knutom, ki ga civilizovana Evropa vselej vidi, kedar noče gledati lastnega. Največe čislo udarov je bilo sto, naj se je od njih „razcepil“ hrbet in rebra, ali ne. „Taka je torej moskovska šega!“ kliče „stari Slovenec“. Revček! dvema drugima je „grdogled kmetški rabelj“ odsekal glavo; še dvema drugima se je „ravno tako“ godilo, samo da so „brezglavo“ mrtvo(!) truplo še na deset kosov razmesarili. Poslednjega so obesili. Vsa trupla so pekli s kosi vred! — Čuden je moral biti ukus „starega Slovenca!“ Ne samo, da je šel gledat to mesarijo, da si je imel „zunaj dosti dela;“ no štel je ne samo kmete, no celo kose, na katere so razmesarili „brez glave mrtva trupla;“ in celih 53 let je pomnil, da so vsako truplo razsekali „še na deset kosov.“ Ko je vse to seštel in

si dobro zapomnil, je gledal še, kako so te kose pekli v jami, ki je stala tik zraven.

Vse to se je godilo takrat, ko je bilo „mesto največ zapuščeno,“ in ko je vsakdo bežal, kamor je znal, ako ni vojeval se z Napoleonovci. Rуска gosposka je torej „poslovala“ ne glede na Francoze in sekala kmete na kose celó takrat, ko jej je bilo teh kmetov najbolj treba. Žal, da so civilizovani Napoleonovski vojaki vse to s tako radostjo gledali in celó kose trupel štel, ko so vendar prišli „pokorit in kultivirat Rusijo.“

No blagoskloni čitatelj naj se uspokoji: „kazni“, to zna vsak ruski tretješolec iz zgodovine, odpravila je uže carica Jelizaveta Petrovna, smrtno kazen sploh, to je obešenje in razstreljanje pa je uničil za vselej car Aleksander I., ravno tisti, ki je pognal Napoleona s Pajkom vred iz Rusije, in ki je bil pozneje tudi v Ljubljani in baje celo na Ježici v gostilnici. „Zum russischen Kaiser“. Za vsako prestopljenje, naj se zove, kakor se hoče, bila je največa kazen od 1801. leta do 1861. udari „pletju“ (knutom) in katoržna (katorga, galeere) rabota v rudnikih sibirskih. Telesno nakazanje uničil je v 1861. letu Aleksander, Car Osvooboditelj, ob jednem z robstvom. Ostala je torej še „katorga“ in poseljenje v Sibiriji kot največa kazen. Nakazanje pa se sploh nikoli ni godilo „zunaj mesta“, nego navlašč sredi mesta, na glavni ploščadi, kamor so pripeljavali na vozu zločinca, ko so ga pokazali po vseh ulicah. Bili so jih v srajcah, ne pa nage, in „palači“ (biriči) — v ta namen pomilovani zločinci — bili so posebno ponosni, ako je pod udarom srajca pokala — „bil tak, što vsju soróčku razorval“, govorili so ulični zijali nekdanj. Iz opisanja Andreja Pajka dá se posneti, da je on sam gledal to mesarijo; in zares, ako so bili Rusi 1812. leta vsaj nekoliko podobni sedanjim, gotovo bi nihče s tako slastjo ne zijal tam od kraja do konca, ko Andrej Pajk, še manj pa bi kdo štel „kose“.

Smrtna kazen na vešalih vrši se zdaj samo za ubijstvo kakega člena cesarske obitelji in pa v armiji, kakor povsod drugod. Sicer pa je, kakor sam omenil, uničena v Rusiji uže 89 let, dočim je v upotrebljenji (rabi) še zdaj v najbolj civilizovanih državah Evrope. Glave sekati pa so v Rusiji nehali uže mnogo poprej, nego v Ribnici peči na grmadi „copernice“. Stari ljudje v Ljubljani so mi tudi sami pravili, da so videli z mladosti, kako so v Ljubljani na „krvavej rihti“ sekali glave. Zdaj je to nehalo, ne vem kedaj, gotovo pa pozneje, nego v Rusiji.

Iskreno (odkrito) pravim, da te strašne „storije“ ne jemljem v zlo „staremu Slovencu“: ako je prosti morjak Krjavelj hudiča razsekal na dva kosa, zakaj bi „feldwebel“ Pajk ne sekal in žgal ruskih kmetov v —

svoji glavi? „Ne ljubo, ne slušaj, no lgať ne mešaj“, govore Rusi, in kakor gostje v Obrščakovi krčmi niso branili Krjavlju legati, tako tudi Pajku ni bilo braniti, saj gotovo ni silil nikogar, da bi mu verjel.

Ne zdi se mi čudno, da je Jurčič, ki je bil v 1865. letu v šestem razredu, ka-li, ostavil v „spominih starega Slovenca“ to strašno „storijsko“ z ruskimi kmeti v Minsku. Tudi ne morem očitati ničesar družbi sv. Mohorja, da jo je natisnila „slovenskemu ljudstvu v poduk in kratek čas“ pred 24 leti; saj Boccaccio je pisal še popolnoma drugače, da bi prisilil narod k čitanju.

Kar pa je bilo dovoljeno „feldwebelu“ Pajku, šestšolcu Jurčiču in družbi sv. Mohorja pred 24 leti, to ne znam, kakó si more dovoliti profesor Levec v 1884. letu! Leposlovna literatura ima biti piča umu in srcu in ima svoja npravstvena in estetična pravila, katero pozna prof. Levec gotovo bolje, nego jaz. Čemu iz vsega tega zadostuje omenjeno mesto v Pajkovih „Spominih“, vsaj meni ni jasno, tem bolj, ker je ono, kakor je vidno na prvi pogled, le plod fantazije starega nekdanjega vojaka, „sih del mastera“. Uverjen sem, da bi Jurčič tega samega po sebi gnjusnega, brezuravstvenega, surovega in divjega mesta ne ostavil v Pajkovih „Spominih“, ko bi sam uredoval svoje spise. Kar je on mogel storiti mladenič, ne mogel bi storiti mož, pisatelj, Slavjan. Razen vsega tega pa naj bi se pri uredovanju Jurčičevih spisov ne pozabilo, da z jedne strani — da-si nehoté — žali prijatelje Rusije, katerih je mnogo med Slovenci, z druge pa, da mladež, ki tako ljubi čitati Jurčiča, mora dobivati popolnoma prevratne pojme o Rusiji iz teh „Spominov“; tega želeti, po mojem skromnem mnenju, pa vendar nijeden pravi Slovenec ne more. Slavjani imamo uže tako mnogo vragov, da je čisto nepotrebno, da bi i Slovenci pisali in čitali o Rusiji tako, kakor fanatični slavjanofobi.

Prof. Levec sam vidi potrebo, opravičevati se, da je te „Spomine“ pomestil v Jurčičeve „Spise“. Res je, da je Jurčič popravil nekatere zgodovinske (pač le nekatere!) in slovnične napake, no to še ne daje povoda vzeti „Spomine starega Slovenca“ v Jurčičeve spise.

Slovenska literatura bi pač ne izgubila ničesar, da ostanejo ti „spomini“ pod slojem praha, ki je legel na nje v 24 letih, kakor bi tudi „vera“ ne izgubila ničesar, ko bi prav v njej ne bilo Poncija Pilata.

Sicer pa mislim, da je označeno mesto v „Spominih“ ostalo iz ravno tistega vzroka, kakor srajce, ki so jih „iztrgali“ biriči dvema ruskima kmetoma poleg „stoječe jame“. Zato prosim ne srditi se na-me. Amicus Plato, sed magis amica veritas.

Prof. M. Hostnik.

Lužiški Srbi.

Poleg Jarosl. Lisca izdelal —kb—.

V „Slov. Svetu“ minulega leta omenjali so se poleg drugih večkrat tudi Lužiški Srbi, oziroma njih literaturni proizvodi, katerih sev pri takó malem národu ne more biti preobilno. Poleg Kašubov — katere bo treba v kratkem šteti k izumrlim — je namreč to najmanjše pleme slovansko, deleče se žalibog na dvoje narečij, na Srbe gornje (130.000) in dolnje (38.000 duš). V primeri s temi smo torej mi Slovenci uže velik národ. Ker pa upadamo pri vsem tem vendar prečesto v malodušnost, misleč si, da je i nam usojeno izumreti prej ali pozneje, moremo dobiti dokaj utehe s pogledom na národno življenje tega vzornega slovanskega plemena; toliko rajši podajamo tu dragim čitateljem naslednje kratke črtice o Lužiških Srbih, s to jedino željo, naj óne povznesejo zopet naš utrujeni duh, naj nas okrepe pri našem trudopolnem delovanju ter navdahnejo s pogumom, boriti se do zadnjega možá za ravnopravnost svoje narodnosti, za svoj obstanek národni.

Národ mučnikov! Koliko trap, koliko nasilja prenašal je že ta dobri in pošteni národ lužiških Srbov, in kolikokrat je bilo že proglaševano, da je revež uže do trpel! In vendar še živi doslej, neutrujen, neupogljiv kot živa priča za nasilje, nad njim doprineseno.

Národ trpljenja! Jedva je stopil na pozorišče zgodovine, takoj je nekaj po lastni neslogi, nekaj po izdaji, nekaj po prevagi gmočnih sil, postal žrtva svojih sosedov, ki so s pretvezo krščanske in politiške potrebe odjemali národu vse pravice ne samó národne, marveč tudi čisto človeške. Srbske rodbine vlačili so od domačih ognjišč in naseljevali jih ob Renu, v Bavarski in Nizozemski, kjer so brzo izgubile svojo slovansko národnost; tuje naselnike pa so vabili v srbsko ozemlje, skrbéč, da so bila jih vsa mesta in trgi prenapolnjeni, da so potem laže potisnili domačine v kót. Národ srbski propal je popolnoma, prišel ob vsa práva; propal takó globoko, da je bilo ime „Slave“ in „Sklave“ pri Nemcih že jedno in isto, naznačujoče sužnja sploh in da je nastala v njih poslovice: „Reži ga, je to Vend“.

In vendar živi ta ubožani in poplavljeni národ še sedaj, dasi tudi ni imel slavne prošlosti, ki bi budila v njem národni ponos! Znani neprijatelj lužiških Srbov, Andréé, imenoval je to uganjko, dočim je profesor Oswald Marbach imenoval to národno življenje svojeglavnost, vsled katere držé se Srbi svojega, po očetih podedovanega jezika.

Okolo najstarejšega stoletja skončala se je politiška samostojnost polabskih Slovanov. S tem utihnilo je tudi vse národno življenje. Kakošne trape, kakošne stiske prenašali so pokorjeni Slovani, je najbolje naznačil zgodovinar Havelberške škofije, ki je dejal: „Ne more biti več nesreče, nego biti člen srbske rodbine“. Kakošno

čúdo, da je polabsko Slovanstvo pod tem pritiskom podleglo, da je rod za rod, kraj za kraj, propal pod popolno germanizacijo. Čúdo, samó je, da je národ lužiških Srbov najdalje ohranil svoj národni značaj; manj bojevit nego ostala plemena, brez vladarjev svoje krvi, brez plemstva in brez mest v dóbah najneprijaznejših je ipak ohranil svoj obstanek na današnji dan.

In zdelo se je čésto, da ni več tega národa. Niso ga poznali vladarji in poznalo ga plemstvo, niti mesta, niso ga poznali v uradih, v cerkvi in šolah. Pa mrti so se: bilo je to le globoko spanje, v katerem je spal národ, toda sprebudil se je zopet, slab sicer in omedlen, toda zdrav in poln náde v bodočnost. Prav do časov reformacije spal je trdo; tu še le so ga jeli buditi, njegovi rojaki, marveč ti, kateri so ga poprej sami v spanec zazibali; sedaj jeli so si pridobivati njegovo naklonjenost. Reformacija uvajala je v bogoslužje národni jezik, in ako je hotela vspešno vplivati na lužiške Srbe, morala se je ponižati k njih govoric. Nekoliko predloženih posnetkov iz sv. pisma, zbirke molitvic in duhovnih pesmij; to je sad reformacije, skromen sicer, toda važnosti vendar ne male. Ni bilo to sicer gibanje národno, a pomagalo je vendar dosti k dvíženju pozabljenega jezika slovanskega. Takó je nastopilo sedemnajsto stolétnje, ki je smatrati za stoletje svitanja. V tem ko so bili poprejšnji poskusi, kakor rečeno, le slučajni, nastopajo sedaj uže možje, svoje národne individualite se dobro zavedajoči, delujoči ne za to, ker bi to nemara ugajalo njihovi stvari, marveč za národ, iz katerega pohajajo. Važnost nastopivšega Mihaela Brancela (1628 — 1706) protest. duhovnika v Budestecih ni ravno mala; kajti pomagal je prvi potrebi, spisujoč knjige za bogoslužje, uvažujoč po vzoru češčine pravopis, kateremu sevda ni ostal zvest niti sam. Mož ta zual je češki in poljski in, kar je najvažnejše, zavedal se je že takrat slovanske svoje národnosti. V dokaz navedem obisk cara Petra I. v Lužicah. Ko je Brancel zvedel za to potovanje, pričakoval ga je v Zlem Komarovu, a ko je car zapustil naglo to mesto, hitel je za njim v Draždane, kjer mu je oddal tri spise, izdane v lastni založbi, pozdravivši ga ob enem z naslednjim ogovorom: „Wysocy rozjasniony a jara (jako) mócný carjo, nihdy njeprewinjomny khežorje (cesar) a wulki knježe (gospod). Witaj k nam! witaj k nam, waša carska khežorska majestosc a krasnosc! Wašeho wysokeho přichoda zwjesela a zraduje se europska zemja, wosobje celi němski kraj, též wěsca (gotovo) naša Saksonska. Moskowskim je zakazano, zo (da) nihdy njesmédža ze swojeje zemje, též nic přez swoje mjezy přestupić; dha wšak Waša majestosc sebi žaneje prócy, též žanych pjenjez njeje lutowala, ale je we wysokej wosobje přišla sem k nam do našich krajow pohladat“

O Saksonska, a wosobje wy Dredžany, wy krasne sydło našeho miłosciwego kurwjerha (kurfirsta) a knjeza Bje-dricha Augusta, tak dolho jak Dreždžany steja kotrež mesto Serbjo su twarili, njeje teho runja (jednako) češče so dostało, zo ly toú wulki cař a wulki knjez, kotryž z wjele tysac millionami poddanyimi našu serbsku abo sarmatisku ryč ryči, k nam prikhadžal. O kak je so Waša majestosć ponižala a pokorila. — Wučeni pišu, zo maju carojo ači wulcy knježa swoj započatk wot khežora Augusta, abo tola wot jeho bratrow a blizkich přecelow, kotřiž w Rusowskej abo Moskowitiskej su knježili. Čech, Lech, a Rus tři bratři su tež v leće Khrystusowym 500 z wjele tysac čłowjekami do tutych sarmatiskich zemjow přišli a založili te tři kralestwa, jak to su Česka, Polska a Ruska abo Moskowitiska. Čech se svojim ludom bydleše v češkej zemi, Lech sydleše v Pólskej, Rus pak v Ru-owskej. Waša cařska majestosć je wulki knjez; wy knježiće (vladate) a sće z kralom w Kazanu a tež v w Astrachanu, a maće pod sobu na wosomaće wjerhowstow (knježevin): Wy maće rozkazować haž (až=do) do persiskich a hač do mediskich mjezow. My wemy z historiskich knichow, zo moskowitiski cař wé wšitkich swojich krajach a zemjach ma tu grichisku křesćansku weru a wučbu.

Ja Wašej cařskej majestosći pripovjedam, zo my Němcy z Srbjo tudy w Sakskej tež mamy tu japoštolsku luthersku wěru a wučbu, a prošu Was pokornje, Wy chyli tute do serbskeje ryče wote mje přeložen knihi wote mnje z hnadu (milosti) wzač a sobu do Moskowitiskej prinješć, tak zo bychu Waši poddanjo widželi, zo so w našim sakskim kurwjerchowstje ta prawa japoštolska wera zjawnje wuči a přednje (propoveda). Waša cařska majestosć njech ma so z Boha derje! (Dobro ima).“

Še večo važnost, nego Mibael Brancel, ima njegov sin Abraham Brancel (1656—1740), kateri je izdal več važnih knjig o Srbstvu in Slovanstvu sploh ter zapustil slovar gornje- in dolnje-lužiškega narečja v rokopisu.

Oba Brancela bila sta protestanta, toda njiju delavnost vlijala je neposredno tudi na katolike, izmed katerih pridobil si je jezuit Xaver Jakob Ticin († 1893) s sestavljenjem slovnice nemalih zaslug.

Velevažni dogodek bila je 1704. l. osnova srbskega semenišča v Pragi. Osnovatelja njegova sta bila brata Martin Šimon, kamelitski kaplan v Pragi, in Jurij Šimon, kanonik na dekanstvu v Budišinu, katera sta vso svojo imovino žrtvovala na osnovo tega blagodejnega zavoda. S tem činom vstopili so lužiški Srbi v zvezo z ostalim slovanskim svetom.

Jednako važno bilo je pozneje osnovano „Serbsko předařsko (přidgarsko) towarstwo“ v Lipskem.

Namen društva zahteval je sam temeljito znanje materinskega jezika, vsled česar je to nabožensko društvo postalo narodno, ki je ostalo zvesto svojemu geslu: „Soraborum salut!“ Dasiravno se je pozneje Nemcem po-

srečilo društvo ponemčiti, ostal mu je vendar še do danes odbor, „Sorabicum“ zvan, ki goji lužiško-srbski jezik, in čegar udje niso izključno bogoslovci, marveč tudi poslušalci velikih šol v Lipskem sploh, kolikor se jih glasi k lužiško-srbski narodnosti. Koliko je prospelo to društvo za lužiško-srbsko narodnost, je razvidno najboljše iz tega, da se je v času 150letnega obstanka 811 Srbov pripravilo tam za svoj bodoči poklic med Srbi.

V obče je bilo osemnajsto stoletje kaj neveselo za lužiške Srbe. Razun knjig pobožne vsebine — a še teh je bilo skromno — je narodno življenje popolnoma utihnilo. Najhuje bilo je v Pruski, kjer je kralj Friderik Viljem I. hotel Srbe posiloma ugonobiti ter zaukazal njih govorico iz cerkve in šole popolnoma zapoditi. Takoj po nastopu vlade je ukazal, da se ima srbska mladina poučevati izključno nemški. L. 1731 izdal je ukaz, da ne smejo župniki poročiti nikogar, ki ne zna nemški. Ta barbarski ukaz provzročil je v deželi veliko razdražbo, kajti, dasi tudi mlajšim ljudem učenje nemščine ni delalo velike težave, vendar se je starejši ljudje niso mogli prinčiti. Vsled tega bilo je dokaj peticij in deputacij poslano v Berlin, da je končno kralj spremenil svol ukaz za toliko, da se osebe, prestopivše 24. leto smejo vzeti tudi brez znanja nemščine. Kdor pa se je hotel poprej oženiti, ta je mogel doseči to le s pomočjo jedino rešilne nemščine. Takó se je torej ozemlje v dolnji Lužici se čedalje bolj ožilo, in veja za vejo od drevesa lužičkih Slovanov usihavala.

Toda tudi v saksonski ali gornji Lužici ni bilo dosti bolje. Šole bile so takisto nemške, tola srbsčina iz njih ni bila iztrebljena popolnoma. Mladina se je vsaj srbski čitati učila, dasi tudi na pisavo srbsčine ni mislil.

Nočem naštevati pisateljev, ki so v tem stoletju več ali manj storili za svojo narodnost, niti naštevati dela, od njih izdana. Omenjam samó, da je bilo njih število jako skromno.

Brez vsakršne nade stopili so Srbi na prag devetnajstega stoletja. V boljšo bodočnost niso verjeli niti najvnetejši domoljubi, smatrajoč se za vojake na izgubljeni postaji. Da omenim v tem obziru samó Handfija Lubenskega, Budišinskega župnika, ki je poln narodnega duha narodno čutil, govoril in delal, dasi tudi mu je nedostajalo vére v boljšo bodočnost narodo.

Na začetku 19. stoletja začeli so se pri Lužičanih prvi časnikarski poskusi. Kandidati evang. bogoslovja v Šerahu in Budišinu jeli so že 1790. l. izdajati časopis pod nasl.: „Měsačne pismo k rozwučenju a k wokrepjenju“, toda uže z drugo štev. bilo je to „pismo“ prepovedano. Nekoliko pozneje 1809. l. začel je izdajati budišinski meščan Jan Dejka časopis „Serbski powjedár a kurier“. . . . Jan Dejka (nemški Doecke, tudi Deuke), pisatelj različnih srbskih knjig, bil je vrl narodnjak in sodelavec več nemških novin, kateri je težko prenašal globoki upadek svojega naroda. Svoj časopis „S. pow-

jedar . . .", izdajal je od 1809 do 1812 l. vsak mesec po $\frac{1}{2}$ pôle, ki ga je dal tiskati v Lubiji. Meseca aprila 1812 pak je Napoleon daljše izdajanje časopisa prepovedal. Delovanje Jana Dejka ni prodrlo toliko v narod, njegove žrtve niso prinašale tega sadu, kakoršnega bi si bilo želeli v prosep dobre stvari. Kakó je mislil in čutil Jan Dejko, je razvidno iz „Serbskega Powjedara“ (5 štev. 1809): „Kakó se ravnaajo sedanji Srbi k svojemu jeziku? Bedno! Kajti so Srbi med nami, ki se sramujejo govoriti srbski in ne pomislijo, da to ni le samó velika sramota, ako se kdó sramuje jezika svoje matere in očeta, marveč da se takošen pregrešuje težko tudi proti Bogu. Mar ne meni s tem, da tega jezika ni treba, da sme poginiti? Mari ne zatajuje takošen človek samega sebe, kakor Peter Krista? O kesajte se, moji Srbi!“ itd. Toda Bog je velik, on je vsemogočen, on zopet probudi može, ki bodo skrbeli, da bo se srbski jezik dvignil in razširjeval brez obzira na té, kateri delajo proti njemu. Občudujte raznoterost v delih stvarnika in nikarte, da bi to raznoterost ničli!“

Jan Dejko umrl je 1852. l. ter dočakal to veselje, da je videl naraščati novo pokolenje, katero je v mladostnem navdušju govorico svojih očetov krepko branilo ne le proti tujcem, marveč tudi proti obupnim in nezavednim rojakom. Po potlačanju francoske revolucije slavil je nemški národní duh popolno zmago, takó da je uže sama misel, da bi se mogel vzdržati med tem nemškim národom, národ takó majhen in ubožen, kazala pokvarjeni razum. Toda tlak tvori protitlak: národno gibanje, ki se je med Nemci čedalje bolj razširjalo, sprebudilo je tudi lužiške Srbe, in mnogkdo, ki se je čutil uže popolnega Nemca, zavedel se je zopet, spoznavši, da so Srbi od Nemcev povsem različni národ, ozko spojeni z velikim Slovanstvom. Dozdeva se, da baš slovanska zavest, je bila, ki je kot blagonosni lek obranilo národno življenje lužičkih Srbov. Navneteji širitelj te zavesti in mišljenja bil je Jan Ernest Smolér (ali nemški Schmalér). S tem imenom spojeni so vsi domovinski napor, vsi národní čini in podjetja, s katerimi se more od četrdesetega leta izkazati srbski národ. Ne možno je v istini, ne čuditi se, ako pogledamo na to, kar je izvršil jeden človek, ako vzamemo v poštev pripomočke, katere je imel pri rokah. Našel je národnost umirajočo, pogrezneno v popolno letargijo, in sprebudil jo k novemu, nádepolnemu življenju.

Jan Ernest Smolér rodil se je v vasi Luču, v oddelku gornje Lužice, ki je bila drugo leto po njegovem rojstvu — 1815 — priklopljena k Prusiji. Oče mu je bil vaški učitelj. Rodbina njegova je bila čisto srbska in takisto tudi njegova odgoja. L. 1830 vstopil je na gimnazijo v Budišinu, kjer je uže popolnoma potihnila národna zavest.

Toda pčlagoma jelo je tudi tukaj svitati. Lužiški pesnik Handrij Zejler se je v „Sorabicum“ vrlo vedel in

začel izdajati pisani časopis, ki se je kaj zdatno razširjal. Pesnik seznanil se je s Palackim in južnim Srbom Milutinovićem, kar je na Zejléra vplivalo kaj ugodno. J. E. Smolér čital e domá Hübnerjevo knjigo: „Historische Fragen“, kjer je bilo dosti obširno obravnavano o starih Srbih; poznal je tudi Knauthovo knjigo „Derer Sorbenwenden Kirchengeschichte“, ter vedel, da se je prevoditelj lužiskosrbske biblije v predgovoru skliceval na staroslovensko sv. pismo. Rekel je to svojim sodijakom pri „knajpi“, in jeden iz njih se je ponašal, da je slovansko sv. pismo starše od nemškega ter skliceval se na Smoleža kot svedoka. Nemci zahtevali so na to dokazov od Smoleža. Ta se je obrnil v tej zadevi na Handrija Zejléra, ki je 1830. l. izdal lužiskosrbsko slovnico in bil tačas dijakom v Klukši. Smolér je pošel k njemu. Zejler izvlekel je iz knjižnice Šafařikovo zgodovino slovanske literature in slovanskega jezika, in s tem bilo je srbskim dijakom ustrezno. Z vsem ognjem čitali so knjigo in osramočeni spoznali, da mož na sto milj daleč od njih v Ogrski živeč, vé o lužičkih Srbih in njih literaturi tisočkrat več, nego oni, ki prebivajo sredi Srbov. Posledica tega je bila, da so srbski dijaki sklenili marljivo učiti se srbski jezik in pred vsem srbski pisati. To je sprebudilo v življenje budišinsko dijaško društvo, ki je stopilo 1839. l. v življenje pod imenom „Societas slavica budissinensis“. Prvi članek pravil se je glasil: „Namen društva je, da bi vsak Srb temeljito poznal svoj materni jezik, da bi ga ne pozabil, marveč izničil se ga tako temeljito, da bi mogel biti kedaj Srbom v prosep, a Slovanom na čast.“ Uže iz tega je videti, da je bilo društvo navdahneno s slovansko národno zavestjo. Tudi stiki z dijaki ostalih slovanskih národnostij, zlasti Ljudovikom Šturom, ki se je šolal v Halli, so nemalo pripomogli k probudi te zavesti.

Toda tudi v drugem obziru se je sreča aa lužičke Srbe zasmijala. Odvetnik Friderik August Klin, mestni svetnik v Budišinu in poslanec saksonskega drž. zbora, politični vodja srbskega národa, pridobil si je 1833—1834. l. velikih zaslug za svoje rojake, priborivši jim se svojim naporom in zgovornostjo dobroto, da srbski jezik iz ljudskih šol ni bil popolnoma izgnan, in da je o-talo srbsko čitanje obvezen ali zapovedan predmet.

L. 1836. zapustil je Smolér po prestani skušnji gimnazijo v Budišinu ter bi bil rad nadeljeval studije na vseučilišču v Lipskem, kamor ga je vabilo srbsko pridgarsko društvo. Toda, ker je bilo pruskim podložnikom prepovedano iti tje kaj, šel je v Vratislavo, kjer je začel proučevati protestantovsko bogoslužje. Tu se je seznanil najpoprej s Poljaki in s Čehi in se v obče prepričal, da njegov mali, ubožni národnič ni osamljen, marveč da je ud velikega Slovanstva, vpirajočega se na slavno minulost in brezuslovno upajočega v slavno bodočnost. Uže l. 1837. skupilo se je okolo Smoleža pet Lužičanov; shajali so se po jedenkrat na tedon in vadili se mar-

ljivo v materščini. Na teh shodih rodila se je misel, osnovati dijaško srbsko društvo v ta namen, da bi se izobraževali udje v srbskem jeziku in pismu. Tačas učil se je na Vratislavskem vseučilišču Adolf Rössler iz Zgorzelca v nemški Lužici, pripadajoč k ónej vrsti Nemcev, ki so hodeč za praporom svobode svojega národa, hoteli privoščiti neprikrajšano svobodo tudi svojim soobčanom druge národnosti. Rössler pogodil se je s Smoleřom, in skupno sta osnovala 13. avgusta 1838 društvo za lužiško zgodovino in narečje, ki je imelo 4 odbore in sicer: srbski, nemški, zgodovinski in zemljepisni. Kar iz početka šteló je društvo 13 udov, 6 Srbov in 7 Nemcev. Smoleř bil je prvi predsednik. Delavnost Smoleřa vzbudila je pozornost neumrljivega Čeha Purkinje. Obiskal je Smoleřa, poprašal ga po sedanjem stanju lužiških Slovanov, in prikupil se mu je takó, da je ubožnemu dijaku zaupal

poučenje svojih sinov in nadzor nad svojo knjižico, bogato napolnjeno s slovanskimi knjigami. Sam pak je učil Smoleřa a druge mlade Srbe in Poljake češki jezik.

Smelo moremo trditi, da je bilo Smoleřovo bivanje v Vratislavi in njegovi stiki. J. Purkinjo in poznej, Fr. L. Čelakovským, ki je bil tjekaj poklican na stolico slovanskega jezika in literature, za lužiške Srbe neizmerne važnosti. Tukaj sestavil je Smoleř analogen pravopis po vzoru čškega; tukaj prišlo mu je na um, osnovati „Matice srbsko“, tukaj bivajoč izdal je svoje monumentalno delo „Pjesnički horuyeh a dalnyoh Lužiskich Serbow“ ali po dolnje lužički; „Prózniski Serskego ludu me górejcnvch a dolojcnvch Lužycach.“ Pripojen bil je ob jednom nemški prevód, in zbirka imela je tudi nemški napis: „Volkslieder der Wenden in der Ober- und Nieder-Lansitz.“ (Dalje pride.)

Pogled po slovanskem svetu.

a) Slovenske dežele.

„Slovanski Svet“, 4. št., od 25. febr. t. l., je bil zasežen in sicer zaradi poglavij: „Občeslovanski jezik“, — „Slavjanska pisma“, I. — „Listek“ in „Zanimiva poljska izjava“. „Občeslovanski jezik“ je bil konec razprave, katere prvi del je bil priobčen v 3. št. „Slov. Sveta“. Opomnimo z nova, da je bil ta spis v celoti priobčen v čeških „Narodnih Listih“, v čeških „Kromeriških Novinah“, v „Parlamentärju“, pa ni bil zaplenjen. Jednako je bila notica pod zaglavjem: „Zanimiva poljska izjava“ priobčena in ne zasežena v „Črvonoi Rusi“, ki izhaja v Levovu. V „Slavjanskem pismu“ I. je bil govor zlasti o verski strpnosti in da bi bila ta pred vsem Slovanom potrebna; „Listek“ pa je šibal med drugim slovanske separatiste, zlasti gledé na jezik in književnost. — 5. št. „Sl. Sveta“ ima prilogo.

„Ljubljanski Sokol“ si hoče sezidati v Ljubljani lasten „Sokolski dom“, ki, kakor kaže priobčena načrtna slika, ima biti krasno poslopje. Slavni slovenski dobrotnik mu je v ta namen posodil 30.000 gld. Ali Sokol bi potreboval še polovico tega, kar ima sedaj na razpolaganje. Zato se obrača s posebnim vabilom do Slovencev, slovenskih rodoljubov, zlasti pa do narodnih društev,

da bi pomagala z doneski in darovi prvemu sokolskemu društvu na Slovenskem. Ljubljanski Sokol hoče potem skrbeti tudi za duševno okrepjevanje Sokolcev in z domom svojim hoče koristiti tudi drugim narodnim društvom Ljubljanskim, dokler ne bo sezidan občni „Narodni dom“. „Sokolski dom“ pa se bo zidal že to spomlad. Vladika Strossmayer je s krasnim pismom priznal in pohvalil Sokolove zasluge za probujo národa slovenskega ter odločil dar 200 gld. za zidanje „Sokolskega doma“, izrazivši obžalovanje, da mu razmere ne dovoljujejo toliko, kolikor drugače želi najiskreneje. Jugoslavjanski vladika in prvi mecén je imel gotovo sedanje razmere še posebe v vidu, ko je poudarjal, da „Sokol“ ni pozabil nikdar svoje dolžnosti. „V tem uzvišenom njegovom poslu nije ga ništa smélo, od toga plemenitoga nauma nije ga ništa odvrátilo, ni smieh bližih ni dalekih protumišljeniká, ni zaprieke domačih protivniká, a niči — što je u nas žalibože, najobičnije — niči sama poznata naša slavenska nestalnost i malaksalost.“ Gledé na svoj dar pravi: „Od srca je i od iskronog prijatelja i od najodanijega brata slovenskoga národa. Koliko nemogu z novcem, toliko ću nastojati molitvom i blagoslovom podpirati uzvišenu svrhu junačkoga „Sokola.“

Iz poziva „Ljub. Sokola“ je posneti, da zidanje „Nar. doma“ ni še blizu, in da hočejo Sokolci pomagati poprej sebi in drugim društvom s svojim, po veličini in ceni skromnejšim poslopjem. Soditi je tudi, da sedanje načelníštvo Sokola čuti, da so za namerjano zidanje razmere ugodnije, nego za „Narodni dom“. Gibanje za poslednji je nekako prestalo. Želimo pa, da narodna društva storijo sedaj svojo dolžnost, da izvrši Sokol naglo svojo namero, in da se potem skupna pomoč obrne tje, kjer jo potrebuje narod v največi meri in najnujnejše. Sokolu želimo, da bi se mu srečno sponesla namera, in da bi, kakor sam izjavlja, narod probujal in krepil telesno in duševno. Kolikor bolj se zaganja tuji vpliv po potujočih tujih društvih po slovenski domovini, toliko potrebnije je, da „Sokol“ narase po številu členov, sodruštev, kakor še posebno po duševni kreposti in obćem vplivu na narodne množice, tržane in meščane.

Č. g. p. Ladislav Hrovat, profesor na Novomeški gimnaziji, rojen 1825, je praznoval 19. feb. t. l. 30 letnico svojega službovanja. On je zgodaj, pri začetku nove slovenske književnosti, pisateljaval in pisal po „Novicah“, „Cvetji“, „Zori“, ter je sestavil slovensko-latinsko slovnico. Mnogo slovenskih rodoljubov se s hvaležnostjo spominja ob tej priliki svojega nekdanjega učitelja. Još mnogaja leta!

Dr. Schegula, narodni slovenski odvetnik, se je preselil v Celovec. Takó dobé koroški Slovenci vrlaga zagovornika za svoje potrebe pri sodnijah. Nemci so delali na to, da bi ne dobil niti stanovanja, pa se jim ni posrečilo, ker mu je slovenski dobrotnik J. Gorup zagotovil stanovanje v najlepšem delu mesta. Nemci na Koroškem ljubijo „mir“, kakor ga hočejo umeti—oni.

„Kolo“, jugoslovanski ples je letos razveseljeval tudi slovensko mladino; plesali so ta narodni ples v Tržaškem delalskem podpornem društvu in v Goriški Čitalnici. Naroda je obilo došlo iz radovednosti in osebne soudeležbe. Tu in tam so bili jako zadovoljni. Prav tako! Tudi plesi spadajo k narodnosti, in slovanski plesi ugajajo slovanskim narodom veliko bolje v moralnem in estetiškem pogledu, nego tuji plesi. S plesom se združuje tudi narodna noša; ta pa zopet utrjuje estetiške vtise; ki prihajajo od slovanskega kraja.

Tudi na Češkem, sosebno pa na Moravskem so obnovili stari narodni ples, ki je znan pod imenom „Kralovničky“; ta ples je tako krasen, da so Ne-Slovani izrazili se o njem najpohvalniše. Rekli so: Narod slovanski, ki ustvarja iz sebe kaj takega, ne more biti nekulturen narod, kakor ga opisujejo njegovi nasprotniki. Ta ples opišemo prilično tudi v našem listu.

Pismo o Slovencih v 11. in 12. snopiču „Izvestij“, je dobilo prvo mesto in jako obširno označuje mnogostranske razmere na Slovenskem. Ono priznaje blago vpljanje slovesnostij, prirejenih v proslavljenje cesarjeve 40letnice, šiba pa nekatera slovenske rodoljube, zlasti tudi neko vrsto državnih poslancev, pravi tudi, da je dopisnik menil, kakor da bi bili Slovenci sedaj brez voditelja, ali skušnja ga je poučila, da ni takó ter objavlja ime dotičnika, ki hoče biti tuk volitelj. Označuje sarkastiški tudi neke vrste listov, in pomiluje one slovenske nezavisne rodoljube, ki popuščajo vse narodno delovanje, češ, da vse nič ne pomaga, ali pa da zmaga mora itak priti, tudi če drže roke križem. V obče je to pismo jako poučno za slovenske rojake.

b) Ostali slovanski svet.

Kralj Milan se je odpovedal svoji časti in je proglasil svojega še ne 13letnega sina za kralja srbskega pod imenom: Aleksander I. Do 18. leta ali ustavnega polnoletja pa kralj Aleksander I. pod regentstvom 3 oseb, katere je kralj Milan imenoval v ta namen; ti so Ristić, general Protić in general Belimarković. Kralj Milan se je poslovil od srbskega naroda s posebno daljšo proklamacijo. V tej objavlja, da je namerjal že dalje časa odpovedati se kraljevski časti in da je dal tudi novo ustavo ne za se, ampak za svojega sina. Izbral si je dan odpovedi 6. mārca, ker je bil pred 7. leti dossegel isto čast, katero izroča sedaj sinu svojemu. Ponaša se, da je skušal dati Srbiji obliko, institucije in dobičke „moderne države“ na znotraj ter priporoča Srbom, naj imajo to v spominu. „Zunanje razmere Srbije so uravnane“ danes takó, da sem preverjen, da bo innela dežela od mojega dela dobiček, da bo dežela isto delo nadalje-

vala in popolnjevala. Srbi! Moja vlada je bila označena po viharjih notranjih in zunanjih bojih; na obe strani sem imel vspehe in nevspehe. . . . Dve dobi moje vlade sta dovršeni; jedna je označena z zunanjimi pridobitvami, druga pa z veliko ustavno preosnovo. Nova začenjajoča doba zahteva kreposti k delu; jaz se ne počutim krepkega dovolj, da bi zadoščeval tem zahtevam. . . . Ako sem se zagrešil nasproti notranjim tokom, pojedince razžalil, naj mi Bog odpusti tu ob slovesu; onim, ki so se zagrešili nasproti meni, odpuščam jaz. V bodočnosti bom jaz, ki zapuščam prostovoljno prestol, v deželi ali zunaj dežele po moči delal nato, da se po ustavni dolžnosti odgoji moj sin v dobrega vladarja, in bom prvi najzvestejši podanik kralja Aleksandra.“ Na to priporoča Srbom, da naj obdajejo svojega novega zakonitega kralja z ljubeznijo, zvestobo in udanostjo.

„Regentstvo izročam rokam skušenih, zvedenih domoljubov in modrih državnikov. Imam zaupanje in preverjenje, da bodo Nj. Veličastvo kralju Aleksandru I. zvesti, spoštovali ustavo, po ustavi vladali v imenu mladostnega kralja in prizadevali si na vso moč, da bo dežela napredovala na znotraj, in da bodo zunanjo politiko nadaljevali takó, da utemelje mir znotraj, pokoj na Balkanskem poluotrovu in ohranijo deželi vse dobičke, katere je pridobila vsled blagohotnosti Evrope. . . . Bog blagoslovi Srbijo! Nj. Veličastvo kralj Aleksander I. živio! Srbski narod živio!“

Nova vlada, „radikalni kabinet“ je tudi že sestavljena: državni svetnik general Sava Gruić, predsednik ministerski in minister za zunanje posle; Konstantin Tavanović, minister za notranje posle, itd.

Odpoved kralja Milana se je izvršila nepričakovano, vendar pa je diplomacija vedela o vsem in se je dogodilo vse z njenim sporazumljenjem. Nekaterim krogom ni bila všeč Milanova namera; iz Nemčije in drugod dohajajo oficijozni glasovi, da bo Ristić tiral dosedanje politiko, sosebno pa da bo obračal skrb uredbam na znotraj. Listi pripovedujejo, kakó so židovske banke skuble deželo doslej, in to da je glavni vzrok dosedanjih nezdov v srbskem kraljestvu. V resnici je videti, da delajo najbolj židovske novine proti temu, da bi se spremenilo kaj na bolje v Srbiji. Zato bo imel Ristić kljub bistrosti in modrosti velike težave, ako ne bo delal takó, kakor bi bilo tudi židovstvu po godu. Že zdaj ga hočejo po stari navadi obrekovati, zlasti pa strašiti, češ, sedaj potegne drug veter v Srbiji. Saj še to ovajajo, da se je novi kralj učil poleg srbsčine, nemščine, angleščine, latinščine tudi ruščine. Kakor da bi srbski princ, sedaj kralj, ki ima mater rusko, ki ima vladati nad slovanskim narodom, nad narodom, ki ga je osvobodil veliki slovanski narod, zagrešil se, da se uči poleg drugih svetovnih, tudi svetovnega slovanskega jezika!

Pišejo, da se novi kralj kmalu snide z materjo kraljico Natalijo, ali pa da se ista kmalu povrne v Beograd. Vsekakor imajo novine sedaj mnogo snovi, da poročajo in ugibljejo o bodočnosti v Srbiji. Letos bodo praznovali Srbi spomin na žalostni dogodek, na bitvo na Kosovem polju. Z isto bitvijo napečila je najtužnija doba srbskega naroda, in je ista huda osoda daleč okoli vplivala na južne Slovane. Dal Bog, da bi letos napečila nova doba, doba, v kateri bi se začel narod srbski utrjevati za pravo nadaljnje kulturno razvijanje!

Napredek slovansčine v Italiji. Pod tem naslovom kaže poseben članek „Slov. Narod“ od 22. feb. t. l. z

ozirom na knjigo Ciampolija, katero smo om-nili tudi mi, kakó so Italijani čim dalje tem bolje zanimajo za slovansko književnost. Le pred leti so osnovali v Bolonji posebno stolicu za slovanske jezike. Odslej so začeli tudi po drugih italijanskih vsučiliščih predavati o slovanskih literaturah n. pr. prof. Ciampoli o Kataniji. Ali Italijani le ne zanimajo za slovanske jezike zaradi 30.000 Slovencev (v Videmski provinciji) in nekoliko tisoč Srbobrovatov v dolini neke reke Biferno (provincija Abruzzi-Movise) in na južni strani mesta Bari (prov. Puglia). Te Slovane hočejo poitalijaniti ali zaradi važnosti Slovanstva se učé slovanskih jezikov. V novejšem času je izdal D. Chindina 2 zvezka slovanskih narodnih pesmij: „Canti slavi popolari“ in M. A. Canini: „Il libro dell' Amore (Venezia 1885). Ciampoli sam je preložil: „Canti Epici Serbi“ (Rivista Contemporanea, Firenze, an. I.) in napisal kritično studijo o romanu v Rusiji (Del Romanzo in Russia) kot uvod k prevodu Tolstovega romana „Anna Karemina“ (Mil. Treves 1887). Ciampoli pravi v novejšem delu o Slovanih: „Oni so u očni in spoznavajo svojo moč in jo znajo ceniti, ker so namenjeni za tisto velikost, ki so jo imeli nekdanj Romani, in ki jo imajo sedaj Germani. Napačno je misliti, da so oni še na pol barbari, temveč so podobni Amerikancem, ki bodo kmalu na isti stopinji, kakor stari svet. Mi Italijani pa skušajmo jih spoznavati, da jih bomo bolje ljubili, mi, ki smo kot oni sovražili in trpeli, predno smo si osvobodili svojo domovino. Na njih zastavi stoji zapisano: „Naprej!“ Naprej torej, naprej, ponavljamo z našim velikim pesnikom M. Rapisardom (Scytharum solitudines, Catania 1887) — naprej neužugano pleme. — Tvoje so, o junaško pleme, krasne nade, tvoja je diveja podjetnost in jednaka smelost za delovanje; tvoja je sveta pijanost, tvoje je neukrotno hrepenenje za idealom!“

„Sicer pa misli Ciampoli o Slovencih — pristavlja poročevalec — katerih literaturo on le do l. 1848—1850 pozna, da bi bilo za nje boljše, ko bi se oni v svojem literarnem delovanju oslonili na Srbobrovate, da ne izgube povsem svoje narodnosti, svojega jezika in svojih tradicij, ki jih vežejo na njih mater domovino.“ — Mi pa pristavljamo, da bi Ciampoli, ki pozna osodo malih literatur, nikakor ne spremenil svoje sodbe, tudi ko bi poznal slovensko književnost, do 22. feb. 1889, do dne torej, ko je bilo natisneno to poročilo v „Slov. Narodu“.

Cirilometodijsko kapelo na Radhošti, na vrhu, kjer se je častil poganski bog Radegast, namerjajo sezidati kraj Rožnava in Frenštata in sicer pod pokroviteljstvom Nj. Vz. kardinala Fürstenberga. Tako se prizadevajo moravski Čehi častiti sv. Cirila in Metoda.

Škofi in cirilo-metodijska cerkev. Gledé na to, da se je ponovil škofu Krakovskemu naslov „knez“, da je odslej Krakovski škof zopet pravi „vladika“, spominjajo „Krom. Nov.“ na cerkveno zgodovino slovansko takó-le: „Kakor je znano, bili so vsi od časov sv. Cirila in Metodija ustanovljeni grško-slovanski škofi vladike ali knezi. Po padu grško-slovanske cerkve so bili sicer slovanski knezoškofi nameščeni z latinsko-nemškimi, ali naslov knez je ostal tudi nadalje veljaven. Vsi sedeži škofovski, katerih zastopniki se zovejo danes knezi in so v zapadnoslovanskem delu Avstrije stalni členi gosposke zbornice, so bili poprej cirilometodijski. Tudi škof Krakovski, na Visli, o katerem poroča izrecno cirilometodijska zgodovina, bil je grškoslovanski in isto takó knez ali vladika tudi tedaj, ko je postal nemško-latinski. Knežji

naslov Krakovskega škofa pa je zginil z razdeljenjem Poljske. V naše dni pa je podelil Nj. Veličastvo cesar Fran Josip I. Krakovski škofiji trajno dostojanstvo knežje in naslov knezoškofije, s čimur je naš ljubljeni vladar obnovil dejanski zvezo škofije Krakovske z dobo cirilometodijsko, ko je brezsporno trajala pri nas grško-slovanska cerkev, ko je bila ta zveza nasilno porušena z razdelitvijo Poljske, vsled dela Prusije. Da Njegovo Veličastvo cesar Fran Josip I. projavlja dragi, plemeniti zmisel za zgodovinske priredbe grškoslovanskih vladik pri zapadnih Slovanih, kolikor so bile odstranjene, to vse nas, ki imamo razum za cirilometodijsko delo, napolnjuje z opravičenim ponosom, poleg tega tudi z nado, da bodo za vlade Nj. Veličastva z nova prirejene ne samo grškoslovanske priredbe škofov kakor vladik in knezov, ampak vse svete institucije cirilometodijske cerkve v obče, kakor slovanska bogoslužba.

Brambenega zakona razpravljanje je v Peštanskem drž. zboru prouzročilo mnogo hrupa med Madjari. Ta hrup pa je bolj umeten, nego zaradi stvari same. Napravljen bolj proti Tiszi, da bi nastopila sedanja opozicija njegovo mesto. Ali, kakor od Tisze, ne pričakujejo boljšega nemadjarški narodi tudi od vlade, ki bi sledila sedanjim liberalcem. Slovaki in Rumunci opazujejo vse škandale prav mirno; kajti Madjari snujejo zakone brez njih zastopstva. „Narodnie Noviny“ menijo, da pride čas, ko zavlada na Ogerskem tudi proti Madjarom germanizacija. Na Dunaji bodo dali ultimatum ob svojem času; ali tega niso še razsodili na Dunaju, in sam Berolin še ne vé, kakó da bi namignil Galiških Rusov glasilo „Черная Русь“ (Červonaja Rusj) pa opozarja, kakó se povzdiguje grof Andrassy zopet na površje. On e prijatelj Bismarckov, in list meni, da sedanji škandali se vrše zató, ker Bismarck želi, da bi v sedanjem položaju Madjari dosegli še večjo samostalnost in zlasti tudi Berolinu ugodno odločbo gledé na prestolonasledstvo. „Mi pa smo — piše avstrijski ruski list vendar preverjeni, da berolinski in budapeštanski politiki se motijo v tem pogledu. Kolikor bolje izzivlja madjarski radikalizem, toliko večji odpor ima dobiti. Jednako, kakor l. 1848., najde se v dinastiji energija in sila, katera bo mogla braniti vsipno prestol in interese cesarstva. Hrvati, Srbi, Slovaki, Rumunci, Nemci in Rusi, prebivalci Ogerske in sestavljajoči ogromno večino prebivalstva, izpolnijo tudi tedaj svojo dolžnost, kedar bodo to zahtevali od njih. Jelačić, Hurban, Janko počivajo že v mogilah, ali na njih mesto stopijo novi ljudje, kateri vzdignejo za seboj narodne mase in sterejo v prah napuh madjarskih hegemonov. ... V Ogerski ne živé sami Madjari in Košutovci! Trebalo bi samo sestaviti tam ministerstvo, v katerem, ne — madjarske narodnosti bile bi primerno zastopane, in izvršiti častno nove volitve, katere bi bile dejanski izraz volje pojedinih narodnostij, in takoj bi bila izpodkopana podstava madjarskemu radikalizmu in separatizmu izpod nog za njih sedanje orgije, in bila bi strgana krinka (maska) z obraza preganjalcev in pritiskalcev Slovanov in drugih narodnostij v sekcijnem „Magyar-ország-u.“

Grof Schönborn, c. kr. minister pravosodja, je, kakor poročajo v obče, razposlal c. kr. drž. pravdnikom ukaz, v katerem priporoča blagohotno presojevanje novin in njih člankov. Sosehno da naj ne sodijo prestrogo, ako novine razpravljajo postopanje in ukrepe vlade, ker presojevanje vladnih ukrepov olajšuje delo vladi sami in ji torej sodba novin ugaja. Z drugimi listi

se nadejamo tudi ni, da bodo smele novine svobodniše razgovarjati raznotera vprašanja, ki so v interesu narodov in države jako važna. Civilizaciji zahteva svobodo tiska ne samo po imenu, ampak tudi dejanski, in avstrijski narodi so dobili ustavo, kateri bi se ne smelo očitati, da je samo na papirju, dejanski da pa je ni.

Muzej umetnostij bodo zidali kmalu v Varšavi; v njem bo galerija slik, kipov ali skulpturnih del in risarska šola. Stavba bo stala okoli 100.000 rub.

Jugoslovanska akademija znanostij in umetnostij izroči nadaljevanje Daničičevega „rječnika srpskog i hrvatskog jezika“ prof. velike šole v Belgradu, g. Ivanu Boškoviću.

Poljaki na Poznanjskem so imeli shod, na katerem so protestovali proti vsestranskemu ponemčevanju, sklicovali so se na stare, od kraljev potrjene pravice itd. ter zahtevali, da se zopet uvede poučevanje veronauka na poljskem jeziku. Izrekli so se tudi, da bi se noben Poljak ne izseljeval iz domovine, ker bi bilo to na škodo in oslavljenje naroda.

Uljanin V. Na profesor na Varšavskem vseučilišču, s stolico za primerjevalno anatomijo in embrijologijo, velik učenjak, je še mlajd umrl. Njegove znanstvene spise je rabil in rabi učeni svet tudi drugih narodov. L. 1870. je bil šel z ekspedicijo tudi v Novo Zemljo na izsledovanje; Sad tega je bil spis: „O fauně Ledovitago morja“.

KNJIŽEVNOST.

„Slovenski Pravnik“ je izšel v 2. št. že kot izdaja društva „Pravnik“ v Ljubljani. Odgovorna urednika sta dr. Fran Papež in dr. Danilo Majaron. 2. št. ima med drugim članek: O zakonih in o pravni terminologiji v slovenščini od dr. F. Veseli nas ta članek, ker kaže, da je slovenskih juristov trdna volja pojasniti si stvar in dojeti do boljših stališč pri vstvarjanju terminologije za pravoslovje.

Postojnsko okrajno glavarstvo. Zemljepisni in zgodovinski opis. Z zemljevidom Postojnskega okr. glavarstva. V Postojini. Založil in tiskal R. Šeber. IV + 238 str. 8". Cena s poštnino 95 kr. Ta knjiga je plod učiteljstva dotičnega okraja. Lotili so se dela v spomin proslavljenja 40letnice cesarja Franca Josipa. Z navdušenostjo povdarjajo v predgovoru, da se je treba ravnati tudi učiteljstvu po geslu cesarjevem: „Viribus unitis!“ Popis sodnijskih okrajev: Postojnskega, Bistriškega, Senožškega in Vipavskega se razteza na vse strani. Pridejana je tudi Entomologija in Flora teh krajev, katero je sestavil nadučitelj P. Kavčič, in na koncu je še statistični pregled. Knjiga je prva te vrste, ki popisuje toliko obširno kos slovenske zemlje, in so učitelji sami sebi dali ž njo najlepše svedočstvo marljivosti in razuma o vzajemnem narodnem delu. Naj bodo vzgled učiteljstvu drugod!

Русская Библиотека. (Russkaja biblioteka.) Prvi snopič 1889 obseza: Отчаянный (Otčajanij) J. S. Turgenjeva. Золотая Рыбка (Zolotaja Rybka) Kn. Dan. Goličyna (Murablina). To izdanje obseza najboljša dela najboljših ruskih pisateljev; stoji na leto 12 snopičev

samo 2 gld. 40 kr. Naroča se pod adreso: Izdateljstvo „Русской Библиотеки“ v Levovu, Bljacharskaja ulica, 11.

Извѣстiя (Izvestija) S. Peterburgskago slavjanskago blagotvoriteljnega občestva ste izšli št. 11 in 12 v jednom snopiču za l. 1888. Ta knjižica je poslednja v dosedanj obliki lista in ob jednom poslednja pod uredništvom slavnega slavista V. Lamanskega. Obsežni snopič ima 27 sestavkov in še književna objavljenja. Med spisi so: „Pismo o Slovincach“; Političeskija zaveščanija avstrijskago ministra bar. Bruka s primečanjem redaktora; Pisma o Horvatiji i Slavoniji; Po češkomu voprosu; Njemcy v Turciji; Pochvalnyj otzyv prusskoj „Kreuz-Zeitung“ g. Riegru za jeho reč; i. t. d.

Staročeské výroční obyčje, povry, slavnosti a zabavy prstonárodní, pokud o nich vypravují písemné památky až po naš věk. Příspěvek k kulturním dějinám českým sepsal dr. Čeněk Zibrt. V Praze, nákladem Jos. R. Vilímka 1889. Cena 1 gld. 90 kr.

Česká Revue, illustrované listy, pro rozhled ve veřejném životě, literatuře i umění. Vydává a rediguje Václav Kučera. Dunaj, III. Polumesečník. Cena čtrtletno 1 gld. 75 kr. Novi list ima obliko jednakih izdanij drugih narodov. Čehi z zadovoljstvom navajajo to izdanje, ki je doslej izšlo v 4 številkah.

„**Лучморок**“ (Listok), duhovno-literaturni žurnal ogerških Rusov ima v l. letošnji številki članek: „O velikolépji našego greko-slavjanskago obrjada. V 2. št. pa med drugim: „Strojenje naših cerkvej“. List je poln krasnega pouka.

Poslano.

Nova Pesmarica.

Ker je Razlogova „Pesmarica“, izdana poslednjikrat 1872. l., že pošla in je tudi že zastarela, ker se v njej pogrešajo vsi pesniški proizvodi poznejših let, čuli smo že večkrat željo, da bi se izdala nova „Pesmarica“. Knjiga ta potrebna je zlasti pevskim društvom, ugajala bi pa tudi sploh vsemu narodu slovenskemu, ki ima toliko nadarjenost in toliko ljubezen do petja in glasbe. Uvažuje to potrebo in mnogostranske želje, odločili smo se, prirediti „**Novo Pesmarico**“. V njej bodo zbrane vse pesmi, ki se po Slovenskem pojó; ozirali se pa bomo tudi na proizvode hrvatske, srbske in bolgarske, ter na pesmi češke, poljske in ruske, ki se pojó v koncertih in na pevskih veseljah, da bode „Nova Pesmarica“ prava priročna knjiga za naše pevce.

„Nova Pesmarica“, katero smo že začeli sestavljati, stala bode elegantno vezana 1 gld. 20 kr., broširana 80 kr. Oglasila, oziroma naročila pošiljajo naj se upravištvu „Narodne Tiskarne“, da nam bode možno vsaj primeroma določiti število natisu.

Uredništvo „Nove Pesmarice“.

Opomnja izdajateljstva. Čč. p. n. naročniki, kedar bi ne dobili kake številke „Sl. Sveta“, naj se blagovoljno obrnejo do ekspedicije v „Narodni Tiskarni“ v Ljubljani.

„SLOVANSKI SVET“ izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. in za četrto leta 1 gld. Za ljubljanske naročnike in za dijake stane celoletno 3 gld. 60 kr. pololetno 1 gld. 80 kr. in četrtoletno 90 kr. — Posamične številke se prodajajo po 20 kr. — Naročnina in reklamacije naj se pošiljajo Fran Podgorniku v Gorici, ulica Barzelini 4.